

Regeringens proposition

1976/77: 85

om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet

beslutad den 24 februari 1977.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

STAFFAN BURENSTAM LINDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om åtgärder för att trygga försörjningsberedskapen i fråga om skor.

Ett upprätthållande i fredstid av en viss löpande produktion av läderskor bedöms som nödvändig från försörjningsberedskapssynpunkt. En årlig fredsproduktion på ca 2 milj. par bör säkerställas medan en produktion på 2,5 milj. par är önskvärd.

För att kunna bibehålla en aktiv läderskoindustri bedöms en viss omstrukturering av industrin vara nödvändig. Någon hårdhänt sammanslagning av företag bör dock inte ske. Möjligheter bör också föreligga för livskraftiga, fristående företag att självständigt fortsätta sin verksamhet.

För att främja omstruktureringen bör särskilda s. k. skostrukturlån kunna utgå. Lånebeloppet föreslås för budgetåret 1977/78 bli sammanlagt 10 milj. kr.

En modifiering föreslås av de s. k. försörjningsberedskapslånen. För budgetåret 1977/78 beräknas en medelsförbrukning på 10 milj. kr. Vidare beräknas en medelsförbrukning på 5 milj. kr. för utnyttjande av det s. k. offertförfarandet för att trygga den långsiktiga försörjningsberedskapen. Offertförfarandet skall kunna avse dels löpande produktion, dels s. k. malpåsekapacitet.

För avskrivningslån till investeringar inom skoidustrin föreslås för budgetåret 1977/78 ett ökat anslag på 10 milj. kr. Ramen för lån till teko-, sko- och garveriindustrier föreslås ökas till 170 milj. kr.

HANDELSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-02-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Burenstam Linder

Proposition om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet.

1 Inledning

Det ekonomiska försvarets omfattning och inriktning bestäms i allt väsentligt av vår säkerhetspolitik samt vårt näringslivs struktur i dag och bedömda strukturer i framtiden. De planerings- och andra beredskapsåtgärder som vidtas i fred syftar till att göra det möjligt att vid krig, avspärning eller annan kris täcka de mest oundgängliga behoven av förnödenheter och tjänster.

Den under efterkrigstiden starkt ökade utrikeshandeln har bidragit till en alltmer utpräglad internationell arbetsfördelning. Denna utveckling har påskyndat strukturuomvandlingen inom den svenska industrin och handeln och därmed även fått konsekvenser för försörjningsberedskapen.

Statsmakterna beslutade år 1972 om åtgärder för att förbättra försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet. (Prop. 1972:127, FöU 1972:25, rskr 1972:325)

Under 1975/76 års riksmöte fattade statsmakterna beslut om förstärkta insatser för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107; prop. 1975/76:206, NU 1975/76:70, rskr 1975/76:415).

Efter 1975/76 års riksmöte har försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet behandlats i ytterligare utredningar och framställningar från skilda intressenter. Jag avser att här i ett sammanhang behandla de förslag som har lagts fram rörande skoområdet. Förslagen och de remissyttranden som har inhämtats presenteras under olika avsnitt i det följande.

2 Utvecklingen på skoområdet

Den totala svenska konsumtionen av skor ökade under 1960-talet. Därefter har konsumtionen successivt gått ned. År 1975 uppgick den till ca 27 milj. par. Under de senaste 10 åren har konsumtionen av skor minskat. Konsumtionen av läderskor har minskat kraftigare än den totala skokonsumtionen. Konsumtionen av träskor har ökat betydligt. Den närmare utvecklingen i fråga om tillförseln av olika skor framgår av följande tabell

Tillförseln av skor 1960–1975 (1 000 par)

Skotyp	1960	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Läderskor	15 680	18 610	17 980	15 660	16 410	13 040	12 270	13 590
Textilskor	2 810	4 580	3 450	2 570	3 660	3 670	4 210	4 600
Gummiskor inkl. gummi- stövlar	2 630	2 420	4 250	4 150	3 930	3 240	3 090	3 280
Skor av synte- tiskt material	450	870	2 150	3 550	3 600	4 910	3 920	2 520
Träskor	1 300	2 200	1 390	1 370	1 770	3 550	4 480	3 040
Andra skor	1 300	1 700	1 380	1 290	1 910	1 440	200 ¹	30
Totalt	24 170	30 380	30 600	28 590	31 280	29 850	28 170	27 060

¹ Minskningen från år 1973 beror delvis på ändring av varustatistiken.

Den totala svenska importen av skor ökade kraftigt under 1950- och 1960-talen. En stagnation har därefter inträffat. För år 1975 uppgick importandelen till 73 % för skor totalt och 75 % för läderskor. Den närmare utvecklingen av importen framgår av följande tabell.

Importen av skor 1960–1975 (1 000 par)

Skotyp	1960	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Läderskor	4 010	7 570	11 660	10 350	11 830	8 860	8 720	10 240
Textilskor	520	3 210	2 600	1 900	2 790	2 970	3 590	4 000
Gummiskor inkl. gummi- stövlar	460	780	2 290	2 240	2 350	2 450	2 440	2 540
Skor av synte- tiskt material	410	550	2 100	3 520	3 620	4 920	3 900	2 490
Träskor	160	30	90	150	260	440	740	510
Andra skor	1 010	1 330	1 380	1 370	2 000	1 530	200 ¹	40
Totalt	6 570	13 470	20 120	19 530	22 850	21 170	19 590	19 820

¹ Minskningen från år 1973 beror delvis på ändring av varustatistiken.

Som framgår av följande tabell kommer importen av skor till allra största delen från EG- och EFTA-områdena. Importen från u-länderna är relativt liten men har ökat kraftigt.

Värdet av skoimporten fördelat på länderområden 1960–1970 och 1975 (milj. kr. löpande priser) samt genomsnittlig årlig förändring av värdet av skopimporten i löpande priser 1960–1975 (%).

Land/länderområde	1960	1970	1975	Genomsnittlig årlig förändring 1960–1975 (%)
EG	70	188	279	9,7
EFTA	4	79	113	24,0
Statshandelsländer	6	12	12	4,7
U-länder	1	14	54	33,4
Övriga	4	16	45	18,1
Totalt	85	309	503	12,6

Även exporten av skor har ökat snabbt som framgår av följande tabell. Detta gäller främst träskor som svarade för ca 60 % av skoexporten år 1975.

Exporten av skor 1960–1975 (1 000 par)

Skotyp	1960	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Läderskor	120	300	750	760	1 090	1 060	800	680
Textilskor	110	160	150	160	300	510	860	950
Gummiskor inkl. gummi- stövlar	290	460	880	730	620	680	570	490
Skor av synte- tiskt material	10	50	20	40	50	40	50	50
Träskor	30	270	2 760	2 690	4 060	3 640	3 270	3 570
Andra skor	50	130	100	110	120	120	30 ¹	10
Totalt	610	1 370	4 660	4 490	6 240	6 050	5 580	5 740

¹ Minskningen från år 1973 beror delvis på ändringen av varustatistiken.

Den svenska skoproduktionen har minskat bl. a. mot bakgrund av en stagnerande konsumtion och en tidvis snabbt ökande import under 1960- och 1970-talen. Den totala skoproduktionen gick således mellan åren 1960 och 1975 ned med 26 %. Minskningen av läderskoproduktionen var dock mer drastisk och uppgick till drygt 65 %. Samtidigt ökade träskoproduktionen från drygt 1 till över 6 milj. par. Den närmare utvecklingen av produktionen framgår av följande tabell.

Produktion av skor 1960–1975 (1 000 par)

Skotyp	1960	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Läderskor	11 790	11 340	7 070	6 070	5 670	5 240	4 350	4 030
Textilskor	2 400	1 530	1 000	830	1 170	1 210	1 480	1 550
Gummiskor inkl. gummis- tövlar	2 460	2 420	2 840	2 640	2 200	1 470	1 220	1 230
Skor av synte- tiskt material	50	370	70	70	30	30	70	70
Träskor	1 170	2 440	4 060	3 910	5 570	6 750	7 010	6 100
Andra skor	500	260	100	30	30	30	30	–
Totalt	18 730	18 360	15 140	13 550	14 670	14 730	14 160	12 980

Den minskade produktionen har åtföljts av en minskning av antalet anställda och antal arbetsställen inom skoindustrin. De företag som nu återstår är främst mindre tillverkningsenheter.

3 Nuvarande mål för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet

Riksdagen antog år 1972 de förslag som lades fram i prop. 1972:127 angående åtgärder för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. Föredragande departementschefen framhöll beträffande försörjnings-uthållighet att försörjningen med beklädnadsvaror skall kunna upprätthållas under en så lång avspärningstid att en inte obetydlig produktion inom landet är nödvändig för en tillfredsställande beredskap. På så sätt behålls handelsfrihet för framtida ställningstaganden till frågan om uthålligheten inom totalförsvaret. Vidare uttalades att planeringen på beklädnadsområdet tills vidare skulle kunna utgå från de bedömningar och beräkningar som försörjningsberedskapsutredningen gjort av försörjningsstandard samt tillförselbehov och produktionskapacitet.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) har efter år 1972 i beredskapsplaneringen på beklädnadsområdet vid beräkning av behov av produktionskapacitet förutsatt en treårig avspärning och vid beräkning av beredskapslagringsbehovet förutsatt en tvåårig avspärning.

4 Stöd till skoindustrin

4.1 Åtgärder vidtagna inom landet

Genom de beslut som riksdagen fattade med anledning av prop. 1972:127 infördes av försörjningsberedskapspolitiska skäl ett investeringsstöd för viss teko- och skoindustri. Stödet utgörs av avskrivningslån på tio år för upp till 50 % av investeringar i maskiner och byggnader samt kreditgarantier. Låntagande företag åtar sig å sin sida att upprätthålla viss produktion och

produktionskapacitet. Fram till utgången av år 1976 hade till skoindustrin sammanlagt beviljats 7,8 milj. kr. i avskrivningslån och 1,9 milj. kr. i kreditgarantier. Totalt hade vid samma tidpunkt till teko-, sko- och läderindustrin beviljats 102,7 milj. kr. i avskrivningslån och 34,5 milj. kr. i lånegarantier.

Vidare skall sådana myndigheter som upphandlar textil- och lädervaror (inkl. skor) vid större upphandlingar samråda med ÖEF i de fall lägsta anbud avser importerad vara och om det finns svensk anbudsgivare. Särskilda medel – s. k. försörjningsberedskapsstöd – har genom senare riksdagsbeslut ställts till ÖEF:s förfogande för att upphandlande myndigheters merkostnader vid upphandling av dyrare svensk vara skall kunna täckas (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107). Försörjningsberedskapsstödet som för vartdera av budgetåren 1975/76 och 1976/77 uppgår till 10 milj. kr. kan även utgå vid kommunal och landstingskommunal upphandling. Stödet har hittills inte utnyttjats vid upphandling av skor.

Vid årsskiftet 1975–1976 påbörjade ÖEF och statens industriverk (SIND) gemensamt en utredning om alternativa sätt för den svenska läderskoindustrin att så lönsamt som möjligt upprätthålla en från försörjningsberedskapsynpunkt nödvändig skoproduktion.

För att för försörjningsberedskapen väsentlig produktion skall kunna upprätthållas inom landet under den tid denna utredning pågår beslöt riksdagen i juni 1976 efter förslag av regeringen att stöd skall kunna utgå till sådan produktion genom statliga lån grundade på det s. k. offertförfarandet (prop. 1975/76:206, NU 1975/76:70, rskr 1975/76:415). Offertförfarandet innebär att företag på begäran av staten lämnar offert avseende merkostnaderna för att upprätthålla viss produktion. Efter det att avtal slutits mellan företaget och staten utgår ett stöd i form av s. k. villkorliga försörjningsberedskapslån som är ränte- och amorteringsfria. Lånen, för vilka ett anslag på 12 milj. kr. har anvisats budgetåret 1976/77, är i första hand avsedda för skoindustrin. Fram till den 15 februari har 4 milj. kr. lånats ut till företag inom skoindustrin.

Efter förslag av regeringen beslöt riksdagen i december 1976 att staten skall ge Tretorn AB ett försörjningsberedskapslån på högst 8 milj. kr. för att täcka eventuell förlust på företagets produktion av gummistövlar under åren 1977 och 1978 (prop. 1976/77:16, FöU 1976/77:4, rskr 1976/77:31). Dessa medel ingår inte i den tidigare nämnda ramen på 12 milj. kr.

Under 1970-talet har branschfrämjande åtgärder införts för skoindustrin i form av bl. a. exportfrämjande åtgärder och strukturstöd. För skoområdet har fram till och med budgetåret 1975/76 beviljats ca 4,5 milj. kr. i bidrag. För vardera av budgetåren 1976/77 och 1977/78 utgår 2,5 milj. kr.

Riksdagen beslöt hösten 1975 med anledning av prop. 1975/76:57 om förstärkta strukturinsatser för skoindustrin inom en ram av 1 milj. kr. per budgetår t. o. m. budgetåret 1977/78. Vidare beslöts om förstärkta exportfrämjande åtgärder för sko- och garveriindustrierna inom en ram av likaså 1

milj. kr. per budgetår t. o. m. budgetåret 1977/78. Medlen tas upp på anslaget B. 8. Strukturåtgärder under fjortonde huvudtiteln.

SIND har föreslagit regeringen att de av riksdagen beslutade medlen för exportfrämjande åtgärder på 1 milj. kr. för budgetåret 1977/78 till viss del får användas för strukturåtgärder efter samråd med Sveriges exportråd.

Regeringen framhåller i 1977 års budgetproposition (prop. 1976/77:100, bil. 17, s. 73–74) att i fråga om användningen av anslaget bör det ankomma på regeringen att fastställa den närmare fördelningen.

4.2 Åtgärder vid gränsen

Regeringen redovisade i prop. 1975/76:57 för riksdagen sin avsikt att begränsa importen i fråga om skor av läder och plast samt gummistövlar. Begränsningen skulle avse importen från alla länder gentemot vilka en begränsning inte redan förelåg.

Med verkan från den 5 november 1975 infördes begränsningar av importen av läderskor, plastskor och gummistövlar från alla länder utom statshandelsländerna genom tre s. k. globalkontingenter. För gummistövlar blev den total den 18 mars 1976 genom att tre länder för vilka särskilda begränsningsarrangemang redan tidigare förelagat fördes in under globalkontingenten. Den första fördelningsperioden var 5 november 1975 – 31 december 1976. Ny fördelningsperiod är 1 januari – 31 december 1977.

Globalkontingenternas storlek utgör på årsbasis:

för läderskor	8 965 000 par
för plastskor	3 743 000 par
för gummistövlar	1 544 000 par

Kontingenterna för innevarande år är oförändrade jämfört med föregående tolv månaders nivå.

Införandet av globalkontingenter på skoområdet notifierades inför ikraftträdandet till EG, EFTA, GATT och OECD.

Importen av läder- och plastskor samt gummistövlar från statshandelsländerna begränsas sedan lång tid tillbaka genom särskilda importbegränsningar.

4.3 Åtgärder vidtagna i andra länder

4.3.1 Interna stödåtgärder som riktar sig direkt till skoindustrin

Norge införde den 1 januari 1976 ett driftsbidrag om 2:00 Nkr/arbetstimme (utgår f. n. med 2,40 Nkr/arbetstimme) för bl. a. beklädnads- (inkl. sko-), möbel-, glas- och fiskkonserveringsindustrierna. Vidare beviljas skoindustrin stöd inom ramen för den s. k. omställningsfondens verksamhet. Omställningsfondens stöd består av 50-procentiga bidrag för bestridande av kostnader i samband med anpassning av exportproduktion, utbildning,

etablerings- och driftskostnader i initialskedet för försäljnings- och exportkontor i Norge eller utomlands för grupper av samarbetande företag, utredningar angående omstruktureringsmöjligheter etc. Under år 1976 beviljades skoindustrin anslag för ca 1 milj. Nkr.

Nederländerna har infört ett särskilt omställnings- och investeringsstöd för skoindustrin, vilket 1970 sysselsatte ca 10 000 personer jämfört med ca 5 000 f. n. Anslag har beviljats för 4,3 milj. gulden (ca 7 milj. kr.) avseende 1976–1977. Stödet täcker 20 % av investeringskostnaderna. Stöd utgår även i samband med undersökningar vad gäller omstruktureringar av företag, utbildning, marknadsföring etc.

I *Belgien* infördes år 1975 ett stöd om 90 milj. belgiska franc (ca 10 milj. kr.) för omställningsfrämjande åtgärder till skoindustrin. Någon ansökan om stöd har emellertid inte inkommit.

I *Storbritannien* ges stöd för resekostnader vid deltagande i mässor, dock inte till sådana inom Europa.

4.3.2 Åtgärder vid gränsen

Irland har av EG-kommissionen mdgivits ta ut högre tullar för skodon med ovanläder enligt följande tablå (tullar i %).

	Tull 75-12-31	Tull 76-01-01 enl. ordin. avveckl.- schema	Tull 77-01-01 enl. ordin. avveckl.- schema	Tull 77-07-01 enl. ordin. avveckl.- chema	Gällande tull t. o. m. 1977
Storbritannien	10	5	0	0	9
Övr. EG-länder samt EFTA-län- der	21,6	10,8	10,8	0	18,5
Övr. tredje län- der	26,4	17,2	17,2	8	23,5

Från EG:s sida har tullskyddet motiverats med att rådrum behövs för att ge den irländska skoindustrin tid för att planera och genomföra ett omstrukturingsprogram.

Frankrike införde i juli 1976 ett licensövervakningssystem för import av skor från övriga EG-länder, bl. a. för att få en bättre överblick av importen från Italien. Övervakningssystemet upphörde emellertid vid årsskiftet 1976–1977. I USA har International Trade Commission (ITC) i juni 1977 rekommenderat presidenten att införa s. k. tullkvoter för skoimporten. Förslaget innebär att det under en femårsperiod skulle utgå högre tull (40 % med successiv avveckling till nuvarande 10 %) för skoimport som överstiger 265,5 milj. par/år. Presidenten måste inom 60 dagar ta ställning till ITC:s förslag.

5 Det ekonomiska försvarets långsiktsplanering

Inom det ekonomiska försvaret bedrivs sedan några år försök med långsiktsplanering. Långsiktsplaneringen omfattar samtliga till det ekonomiska försvaret hänförliga försörjningsområden. Försöksverksamheten med långsiktsplanering har utgjorts av perspektivstudier och programplanering.

Perspektivstudiearbetet har bedrivits i två faser. I fas 1 studerades möjliga utformningar (inriktningar) av det ekonomiska försvaret på 15 års sikt i olika framtida tänkbara konfliktsituationer. ÖEF inlämnade i oktober 1974 en redovisning av studien till regeringen.

I fas 2 gjordes en analys av möjligheterna att vid alternativa handlingsvägar för det ekonomiska försvaret under perioden 1977/78-1981/82 uppnå de i perspektivstudiernas fas 1 studerade utformningarna av det ekonomiska försvaret vid 1990-talets början. Syftet med arbetet i denna fas var att ett direkt underlag skulle erhållas för statsmakternas inriktning av myndigheternas programplanering i de hänseenden som är av betydelse från totalförsvarssynpunkt. ÖEF inlämnade i oktober 1975 en redovisning av perspektivstudie del 2 till regeringen.

Under år 1976 bedrevs programplanering som syftade till att ta fram handlingsprogram för det ekonomiska försvarets utveckling för en period av fem år. Programplaner för denna period inlämnades till regeringen i oktober 1976.

Inom regeringskansliet förbereds förslag rörande totalförsvarets utformning för de närmaste fem åren varvid bl. a. perspektivstudierna och programplanerna inom det ekonomiska försvaret kommer att utgöra grund för regeringens ställningstagande.

Enligt chefens för handelsdepartementet anvisningar har ett antal kris- och angreppsfall utnyttjats i det ekonomiska försvarets perspektivstudier och programplanering såsom exempel på sådana miljöer, i vilka det ekonomiska försvaret i framtiden bör kunna verka.

De båda för planeringens innehåll mest avgörande fallen kan beskrivas på följande sätt.

Avspärrningen "D1" innebär att Sverige vid krig i Europa mellan stormakter är neutralt. Under relativt långa perioder före, under och efter kriget är Sverige till en större del av tiden partiellt och till mindre del helt avspärrat med avseende på flertalet försörjningsviktiga varor. Under del av förloppet uppstår av olika anledningar störningar i de handelsförbindelser som alltfjämt kan upprätthållas. Sverige får utöver avspärrningens konsekvenser vidkännas andra störningar och påfrestningar av varierande omfattning och varaktighet.

Fallet (med undantag av efterkristiden) avser en tidsperiod på omkring ett år och är indelat i fyra perioder med successivt avtagande import. Under de tre första perioderna uppgår importen till 80, 50 resp. 10 % av den normala importen. Under den fjärde perioden förekommer inte någon import. Härtill

kommer en femte period, en efterkrisperiod, på omkring två år då importen uppgår till i genomsnitt 40 % av normal import. Viss export förekommer under de tidsperioder då också import förutsätts vara möjlig.

Kriget "A1" karaktäriseras av anfall mot norra och södra Sverige i samband med storkrig i Europa. Före angreppet på Sverige inträffar omfattande störningar i utrikeshandeln. Fallet (med undantag av efterkrigstiden) avser en tidsperiod av omkring ett år och är indelat i fyra perioder med successivt avtagande import. I de olika perioderna uppgår importen till 90, 65, 35 resp. 5 % av normal import. Till fallet hör en femte period, en efterkrigsperiod, på omkring ett år då importen uppgår till 40 % av den normala importen. Viss export förekommer under de olika tidsperioderna.

De för fallen "D1" och "A1" angivna uppgifterna om import avser genomsnittsvärden för resp. period. Båda fallen beskriver en utveckling som börjar och slutar i lägen då utrikeshandeln är "normal". Förutsättningarna i fråga om import varierar för olika varor.

Med efterkrigs- och efterkristid avses den period som börjar omedelbart efter avslutandet av stridshandlingar i Sverige resp. vår omvärld och avslutas vid den tidpunkt då importen i huvudsak har återgått till normal omfattning. Enligt chefens för handelsdepartementet anvisningar för programplaneringen skulle för efterkris- resp. efterkrigstider dvs. den femte och sista av de perioder som fallen har indelats i endast inplaneras administrativa beredskapsåtgärder. Behov har således i programplaneringen inte beräknats av t. ex. beredskapslagring för en efterkris- eller efterkrigstid. ÖEF har fått uppdrag att i samarbete med övriga berörda myndigheter bedriva studier rörande behovet av beredskapsåtgärder för efterkris(krigs-)tid.

I den programplan som ÖEF i augusti 1976 inlämnade till regeringen angavs som mål för programmet Beklädnad m. m. att civilbefolkningens, försvarsmaktens och övriga myndigheters behov under tre års partiell avspärrning skulle vara dimensionerande för kraven på tillverkningskapacitet, medan motsvarande behov under två år skulle vara dimensionerande för lagringens omfattning. ÖEF framhåller att dessa mål ställts upp mot bakgrund av försörjningsberedskapsutredningens förslag och vad föredragande departementschefen uttalade i prop. 1972:127 om riktlinjer för uthållighet och standard och att dessa mål i stort även motsvarar de krav som kan härledas ur avspärrningsfallet "D1".

6 Promemorian (Ds H 1976:7) Skor i kristid

Statsmakterna tog genom riksdagsbeslutet år 1972 (FöU 1972:25, rskr 1972:325) i avvaktan på ytterligare underlag inför 1977 års totalförsvarsbeslut endast preliminär ställning till försörjningsuthålligheten och försörjningsstandarden på beklädnadsområdet. I syfte att aktualisera beslutsunderlaget inför förnyade ställningstaganden i dessa frågor tillkallade chefen för handelsdepartementet i början av september 1976 en särskild utredare.

Utredaren¹ som antog benämningen Beklädnadsutredningen, överlämnade i december 1976 till chefen för handelsdepartementet promemorian (Ds H 1976:7) Skör i kristid. Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av överbefälhavaren (ÖB), försvarets materielverk (FMV), kommerskollegium (KK), konsumentverket, ÖEF, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), SIND, kooperativa förbundet (KF), Sveriges handelsagenters förbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) i ett med Sveriges skomakarmästarförbund gemensamt yttrande, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO) samt Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

6.1 Promemorians innehåll i stort

Utredaren redogör inledningsvis för de senaste 15 årens utveckling på skoområdet och för de olika stödåtgärder som främst under 1970-talet satts in för att stödja den inhemska produktionen.

I prop. 1972:127 angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet uttalade föredragande departementschefen rörande försörjningsuthålligheten på beklädnadsområdet följande.

Frågan om uthållighet har enligt min mening hittills inte studerats tillräckligt inom de s. k. miljöstudierna. Jag betonade därför i mina anvisningar den 10 september 1971 till ÖEF vikten av att denna fråga ägnades särskild uppmärksamhet i det fortsatta studiearbetet. Den verksamhet som f. n. bedrivs vid försvarsdepartementet inom ramen för sekretariatet för säkerhetspolitik och långsiktsplanering inom totalförsvaret inkluderar sådana studier av framtida krig och krisers karaktär som erfordras för en analys av försörjningsuthålligheten. Kunskapsunderlaget kommer därför att successivt förbättras. Starka skäl talar emellertid för att man tills vidare bör räkna med att försörjningen med beklädnadsvaror skall kunna upprätthållas under en så lång avspärningstid att en inte obetydlig produktion inom landet är nödvändig för en tillfredsställande beredskap. På så sätt behålls handlingsfrihet för framtida ställningstaganden till frågan om uthålligheten inom totalförsvaret.

Beträffande den försörjningsstandard som skall kunna upprätthållas uttalade föredragande departementschefen att beredskapsplanläggningen på beklädnadsområdet tills vidare i huvudsak borde kunna utgå från de bedömningar och beräkningar som försörjningsberedskapsutredningen (Ds H 1972:3) gjort av försörjningsstandard samt tillförselbehov och produktionskapacitet.

Utredaren diskuterar i promemorian (Ds H 1976:7) Skör i kristid frågan om försörjningsuthålligheten på beklädnadsområdet.

Han anser att tillförselbehoven på beklädnadsområdet bör beräknas med utgångspunkt från den typ av kris- och angreppsfall som använts i det ekonomiska försvarets försök med långsiktsplanering.

¹ Byråchefen Åke Hjalmarsson

I fråga om en efterkristid, framhåller utredaren, har i enlighet med chefens för handelsdepartementet anvisningar i programplaneringen endast beaktats behoven av planerings- och administrationsresurser.

Han anser att det är rimligt att försörjningsuthålligheten prioriteras i fråga om outhållbara förnödenheter och att beklädnadsvarorna bör hänföras till dessa. Frågan om efterkris- resp. efterkrigstid skall ingå i bedömningen av lämplig försörjningsuthållighet är särskilt viktig på beklädnadsområdet. På detta område är det nämligen nödvändigt att göra en avvägning mellan i första hand de två åtgärderna beredskapslagring och vidmakthållande av produktionskapacitet. För en kortare kris är det således kostnadsmässigt lämpligt med en relativt större inriktning på beredskapslagring än på bibehållande av produktion, medan förhållandet är det motsatta för en längre kris. Sålunda konstaterar utredaren att om en kortare kris på ca ett år läggs till grund för planeringen blir det ekonomiskt fördelaktigt att satsa enbart på lagring. Om längre kriser förutsätts kunna inträffa är det emellertid förenat med mindre risk att bibehålla en produktionskapacitet än att enbart satsa på beredskapslagring. För att även belysa konsekvenserna av en mer ambitiös målsättning bör i analysen även en längre period beaktas. Detta kan enligt utredaren lämpligen ske genom att hänsyn tas till i princip hela utsträckningen hos de kris- och angreppsfall som använts vid försöken med långsiktplanering.

I sina överväganden har utredaren utgått från krisfallet D1 vilket avser en avspärrningsperiod på ca ett år exklusive efterkristid. Detta fall har visat sig vara dimensionerande för behovet av beredskapsåtgärder på beklädnadsområdet i programplaneringen. Härutöver har en efterkristid på två år beaktats. Detta innebär en sammanlagd kristid på tre år.

På beklädnadsområdet bör enligt utredaren med försörjningsstandard i princip avses innehav av kläder och skor och inte inköp. Han har utgått från att alla människor i åldern 15–70 år i en kris bör ha tillgång till minst ett par grövre skor som kan användas utomhus i kallt och fuktigt väder samt ett par gummistövlar. Barn och ungdom i åldern 1–14 år har förutsatts kunna tilldelas ett par grövre lågskor eller kängor varje år och ett par gummistövlar vartannat år. Barn som är 1–2 år gamla bör enligt utredningen få särskild tilldelning av ett par tunnare läderskor varje år. I fråga om barns behov förutsätts dock att behovet det första året skall kunna halveras på grund av det befintliga skoinnehavet vid krisens början. För personer som är äldre än 70 år har förutsatts en tilldelning av ett par grövre läderskor för en treårig kris. Tilldelningen av arbetsskor inkl. skyddsskor bör vara densamma som under normala förhållanden.

I fråga om försvarsmaktens behov har utredaren räknat med ett behov av 120 000 pjäxor/kängor och 145 000 grövre lågskor för en treårig kris. Därmed skulle slitaget (ersättningsbehovet) för både ineliggande beredskapsstyrkor och värnpliktsomgångar ersättas.

En väsentligt ökad användning av träskor förutsätts kunna ske. Dessa skall

främst ersätta tunnare läderskor. Varje person bör sålunda kunna tilldelas ett par träskor per år. Under ett första krisår har dock tilldelningen beräknats vara hälften så stor.

En särskild tilldelning har beräknats i fråga om grövre lågskor och gummistövlar för personer som i ett krisläge övergår från arbete inomhus till arbete utomhus.

Efter att ha redogjort för resultatet av den garderobsundersökning som utfördes under hösten 1976 redovisar utredaren ett beräknat tillförselbehov av läderskor, gummistövlar och träskor. Beräkningen har utförts mot bakgrund av de av honom redovisade antagandena beträffande försörjningsuthållighet och försörjningsstandard.

Utredaren har som redan nämnts utgått från ett krisfall på tre år. Med de antaganden om kris i m p o r t som har gjorts i de för programplaneringen anbefallda miljöbeskrivningarna beräknas den genomsnittliga i m p o r t e n under krisfallet på beklädnadsområdet uppgå till 38 % av den normala. För samtliga varuområden uppgår krisimporten till ca 35 % av den normala. Han har även beräknat behov för en ett- respektive tvåårig kris samt för en krisimport av beklädnadsvaror på 28 % och 48 % av fredsimpporten.

Utredaren har räknat med att en minskning av de kommersiella lagren bör kunna ske i ett krisläge. Han har utgående från totala lager av alla slag av skor på 14–15 milj. par bedömt att drygt 5 milj. par utgör i sammanhanget godtagbara typer. Härav utgör läderskor knappt 2,4 milj. par. Av dessa 5 resp. 2,4 milj. par beräknas därefter 50 % alternativt 75 % som tillgång dvs. 2,5–3,8 milj. par skor av alla typer respektive 1,2–1,8 milj. par läderskor.

Enligt utredarens uppfattning bör en allmän tilldelning av grövre lågskor till samtliga vuxna individer undvikas i inledningen av en kris. Strävan bör i stället vara att utnyttja selektiva r a n s o n e r i n g s s y s t e m enligt vilka tilldelning endast ges till bristgrupper. Enligt utredaren måste emellertid en viss hänsyn tas till bristerna i ett ransoneringssystem. För en treårig kris anser han därför det vara rimligt att räkna med att alla skall kunna erhålla minst ett par grövre lågskor. Detta innebär att ett tillägg på ca 1,2 milj. par görs till det beräknade totala behovet av läderskor. I fråga om övriga slag av skodon räknar utredaren inte med att något motsvarande tillägg behöver göras.

Efter att ha tagit hänsyn till krisimport och lageruttag redovisar utredaren det behov som återstår att täcka med inhemsk produktion eller med andra beredskapsåtgärder.

Utredaren konstaterar att om behovet av skor med de förutsättningar som gjorts skall täckas med produktion uppgår behovet av fredstida produktion i fråga om läderskor till 1,3–1,9 milj. par per år. Variationsvidden beror på de olika antaganden som gjorts om lageruttag och krisimport. Ett särskilt tillägg har därvid gjorts av ransoneringstekniska skäl. Den årliga produktionen är f. n. ca 3 milj. par. För gummistövlar har beräknats ett fredstida produktionsbehov på mellan 0,6 och 1,0 milj. par per år. Nuvarande produktion är ca 0,8 milj. par per år.

Utredaren har antagit att en ökad användning av träskor skall kunna ske i en kris. Behovet av produktionskapacitet beräknas till omkring 3,6 milj. par per år. Nuvarande produktion är 3–5 milj. par per år.

Enligt utredaren föreligger det inte några svårare problem från försörjningsberedskapssynpunkt beträffande insatsvaror till skoindustrin. Hit hör förutom läder och hudar detaljer som sulor, klackar, gelänk etc.

Utredaren övergår så till att presentera olika strategier som kan övervägas för att bibehålla en rimlig försörjningsberedskap avseende läderskor. Han framhåller inledningsvis att den inhemska produktionskapaciteten i fråga om läderskor, gummistövlar och träskor f. n. är tillfredsställande från försörjningsberedskapssynpunkt. Produktionen av träskor bedöms vara så lönsam att någon minskning av produktionskapaciteten inte torde behöva befaras under överskådlig tid.

Beträffande tillverkning av gummistövlar gäller speciella förutsättningar sedan hösten 1976 genom det avtal om upprätthållande av viss produktion och produktionskapacitet för åren 1977 och 1978 som har slutits i oktober 1976 mellan Tretorn AB och staten.

Utredaren konstaterar avslutningsvis att produktionen av läderskor f. n. överstiger det av utredningen beräknade behovet. Om emellertid den utveckling som har skett under det senaste decenniet fortsätter kommer produktionskapaciteten även framdeles att minska. Viss tid finns därför enligt honom för en närmare analys av lämpliga metoder med vilka en avsedd försörjningssäkerhet i fråga om läderskor i en avspärningssituation kan vinnas. Utredaren presenterar översiktligt fem olika strategier som kan övervägas i ett sådant sammanhang. För två av strategierna har presenterats tre skilda handlingsvägar. I huvudsak har bortsetts från arbetsmarknads- och regionalpolitiska aspekter. De fem strategierna är:

1. Beredskapslagring centralt.
2. Beredskapslagring hos hushållen.
3. Erforderlig produktionskapacitet hålls i malpåse. Vissa arbetsuppgifter vid skotillverkningen kräver emellertid särskild träning och kunskap. Vapenfria värnpliktiga skulle kunna få utbildning härför.
4. Levande industri kombinerad med kapacitet i malpåse.

Då det inte är troligt att skoindustrin i landet helt skulle upphöra kan ett alternativ vara att kombinera levande industri med kapacitet i malpåse. Den levande industrin skulle kunna få i uppdrag av staten att ha ansvar för underhåll av lokaler och maskiner och utbildning av personal.

Utredaren pekar på tre möjliga handlingsvägar enligt vilka erforderlig baskapacitet och malpåsekapacitet skulle kunna säkerställas. Dessa innebär att utvecklingen får ha sin gång, att förstärkande sker resp. att avtal träffas med privata företag om upprätthållande av produktionskapacitet.

5. Löpande produktion.

Försörjningsberedskapen i fråga om skor kan också säkras genom att en

löpande produktion av erforderlig omfattning upprätthålls. I huvudsak kan samma handlingsvägar här tänkas som för alternativet med en levande industri kombinerad med en kapacitet i malpåse.

6.2 Remissyttranden

6.2.1 Försörjningsuthållighet

Utredaren har vid sina överväganden rörande tillförsel av skor i en kristid utgått från det miljöunderlag som använts vid programplaneringen inom det ekonomiska försvaret. *ÖB* anser att detta är ett lämpligt tillvägagångssätt men framhåller att vad gäller försvarsmaktens behov av skor bör hänsyn även tas till angreppsfallet A 1:s angreppsfas.

Ingen av remissinstanserna vänder sig mot utredarens uppfattning att målet för försörjningsuthålligheten bör sättas särskilt högt för beklädnadsområdet och andra oundgängliga försörjningsområden.

ÖEF framhåller att för i synnerhet livsnödvändiga varor som livsmedel, bränslen och beklädnadsvaror har eftersträvat att så långt möjligt uppnå självförsörjning i en kris. Detta innebär enligt *ÖEF* att de inhemska produktionsresurserna efter en omställningsperiod i allt väsentligt bör kunna täcka behoven, nedskurna till en rimlig standard. *ÖEF* framhåller att detta alltför lätt bör eftersträvas inom dessa försörjningsområden. Denna grundläggande målsättning kan inte uppfyllas om produktion och produktionskapacitet skulle sjunka väsentligt.

Flera remissinstanser anser att en krisperiod på mer än tre år bör bestämma beredskapen på beklädnadsområdet. *ÖEF* framhåller således att antaganden om krismiljöer med nödvändighet måste innehålla ett visst mått av osäkerhet. Korrigeringar i de vidtagna beredskapsåtgärderna kan enligt *ÖEF* bl. a. erfordras beroende på förändringar i de säkerhetspolitiska antagandena eller på grund av andra ändringar i planeringsförutsättningarna. Medan det kan vara relativt okomplicerat att göra sådana korrigeringar i fråga om beredskapslagring och vissa andra åtgärder, kan det vara utomordentligt svårt att återskapa en gång nedlagd produktion. Det ställer därför stora krav på förutscende och erforderlig hänsyn måste tas till osäkerhet i planeringsförutsättningarna i valet av produktionsnivå på skoområdet. Den känslighetsanalys som utredningsmannen utfört om krisperiodens längd borde enligt *ÖEF* därför även ha avsett varianter av det "ursprungliga" fallet D 1 på upp till 63 månader.

Sveriges industriförbund anser att en sammanvägd bedömning av flera olika fall inkl. krigsfall borde ha lagts till grund för övervägandena.

Enligt *Beklädnadsarbetarnas förbunds* uppfattning kan det starkt ifrågasättas att räkna med så kort tid som två och tre år för krigs- resp. avspärrningssituationer och återuppbyggnad till normalläge. *TCO* framför liknande synpunkter. Eftersom utredaren inte behandlat krigssituationen

kommer det enligt Beklädnadsarbetarnas förbund inte att finnas beredskap för att tillverka de avsevärda kvantiteter militära skor som behövs i en sådan situation.

6.2.2 Import i en kristid

Utredaren har som redan nämnts i sina överväganden utgått från det i programplaneringen använda förkortade krisfallet D 1 men med tillägg av en efterkristid. För samma period uppgår skoimporten till i genomsnitt 38 %. Utredaren har utfört variationer i fråga om importnivå.

Flertalet remissinstanser har synpunkter på de från programplaneringen hämtade antagandena om krisimport. Utredaren har förutsatt en krisimport på 3,4–5,9 milj. par för en treårig kris. *ÖEF*, *Skofabrikantföreningen*, *Sveriges Köpmannaförbund*, *Beklädnadsarbetarnas förbund* och *TCO* anser att importförutsättningarna är alltför optimistiska mot bakgrund av bl. a. att Sverige som neutralt land torde få svårt att i en kris importera skor från militärblocken och att utrikeshandeln i ett krigsdrabbat Europa knappast har återhämtat sig redan två år efter ett krig. Köpmannaförbundet påpekar att det under det andra världskriget inte förekom någon import av skor och att det är svårt att gissa hur en krigssituation skulle te sig som skulle medge någon nämnvärd skoimport. Av denna import anges en viss del kunna avse lättare läderskor, dock ej modeskor. *Sveriges industriförbund* är särskilt tveksamt till importantagandena under inledningsfasen av en avspärrningsperiod. *KK* betonar att antaganden om importmöjligheterna med hänsyn till alla tänkbara variationer i krisförloppet med nödvändighet får betraktas som osäkra. *SIND* ifrågasätter om inte importmöjligheterna överskattats och hänvisar till att läderskoindustrin i våra grannländer, med Finland som möjligt undantag är på stark retur. *ÖEF* räknar för egen del med en krisimport av läderskor på drygt 4 milj. par för en kris på 2,5 år. Häri ingår delvis tunnare läderskor.

6.2.3 Försörjningsstandard

Enligt utredaren bör med försörjningsstandard på beklädnadsområdet i princip avses innehav av kläder och skor. Han föreslår att alla människor i åldern 15–70 år bör ha tillgång till ett par grövre skor som kan användas utomhus i kallt och fuktigt väder samt ett par gummistövlar.

Flera remissinstanser är kritiska till att inte även kängor/pjäxor ingår i "krisgarderoben" vilket var fallet i FBU:s beräkningar. *ÖEF* anser således att det inte finns skäl att frånga FBU:s normer i annan mån än att ett "kompletteringsbehov" av kängor/pjäxor på 2 milj. par inte bör ingå i beräkningarna. *Skofabrikantföreningen* menar att något motiv inte angetts för att sänka försörjningsstandarden på detta sätt. Även *Sveriges industriförbund* och *Beklädnadsarbetarnas förbund* anser att ett par stövlar/kängor bör ingå i minimistandarden för innehav. Enligt *konsumentverket* bör gummistövlar

ersättas av gummi/läderskor vilka kan användas både i kallt väder med fuktigt väglag och i relativt djup snö.

Utredarens förslag beträffande tilldelning till barn i åldern 1–14 år möter invändningar från några instanser. Således framhåller både *Skofabrikantföreningen*, *Beklädnadsarbetarnas förbund* och *TCO* att en tilldelning på ett par grövre skor per år och barn är för litet. Enligt båda dessa remissinstanser är det slitage och inte, som utredaren antagit, det förhållandet att barn växer ur skor, som bestämmer barns behov av skor. *ÖEF* anser att tilldelningen även under det första året bör vara ett par skor per barn. *FMV* betonar att effekten för försvarets del av att grovskorna inte ingår i "krisgarderoben" kan bli negativ, genom att intresset för att tillverka dessa skor inom landet blir lågt. Importmöjligheter ifråga om dessa skor saknas helt enligt *FMV*. Enligt *konsumentverkets* uppfattning bör barn under 4 år förutom ett par grövre lågskor och ett par gummistövlar, varje år även tilldelas ett par fodrade läder- eller plaststövlar.

FMV och *ÖEF* anser att de slitagetider för grova lågskor som utredaren räknat med är för optimistiska. Man hänvisar därvid till försök som utförts av *FMV*. *TCO* menar att den livslängd på 1,9 år utan reparation som utredningsmannen räknat med för läderskor är alltför optimistisk. En stor del av de grövre skor som importeras är inte tillverkade för att klara ett nordiskt klimat.

ÖEF instämmer i utredarens bedömning att personer i åldrar över 70 år har ett väsentligt lägre skoslitage än yngre personer men ifrågasätter ändå om tilldelningen till denna grupp kan begränsas till ett par grövre skor per individ under en treårsperiod. *ÖEF* anser det vidare inte vara rimligt att personer som i sitt arbete tillhandahålls skyddskor skall få sämre tilldelning av andra skor än befolkningen i övrigt. Enligt *ÖEF* är det inte heller rimligt att varje individ i princip skall få nya skor först när det sista återstående paret skor är på väg att bli utslitna.

Enligt *Sveriges köpmannaförbund* har utredaren inte tagit tillräckligt stor hänsyn till att skor efterfrågas i ett stort antal storleksnummer och vidder. Detta problem med storleksanpassning blir svårare vid en minskad tillförsel. Förbundet anser därför att det beräknade tillförselbehovet är för litet för att täcka det beräknade konsumtionsbehovet.

Flera remissinstanser tar upp den beräknade tilldelningen till försvarsmakten. Utredaren har beräknat behovet för en beredskapsstyrkas slitage under ett halvt år och värnpliktomgångarnas slitage under tre år. Det totala behovet beräknades till 120 000 pjäxor/kängor och 145 000 grövre lågskor. *ÖB*, *FMV* och *ÖEF* framhåller att dessa behov måste räknas upp betydligt. Enligt *ÖB* uppgår behovet år 1 av marschpjäxor och gummipjäxor till 375 000 resp. 275 000 par. *ÖB* framhåller att försvarsmaktens lager av skor måste täcka utrustningsbehovet vid allmän mobilisering och den ersättning som krävs innan tillräckligt utfall av krigsproduktion kan uppnås. Om ett angrepp föregås av en kris måste därför enligt *ÖB*'s mening produktionen kunna

ersätta slitaget under krisen. ÖEF pekar vidare på att det i ett avspärrningsläge kan bli ett starkt önskemål från försvarsmaktens sida att förbättra utrustningstillgångar och ersättningsreserv inför ett allvarligare krisläge.

Skofabrikantföreningen och Sveriges industriförbund förklarar sig ha svårt att förstå hur de selektiva ransoneringssystem utredaren räknat med skall kunna fungera i praktiken. ÖEF, som pekar på ett arbete som pågår inom styrelsen med att utarbeta moderniserade ransoneringssystem på beklädnadsområdet, anser att i ett läge då Sverige inte befinner sig i krig, bör en ransonering kunna utformas efter mer generella normer. Ett selektivt system skulle enligt ÖEF kräva en större byråkratisk apparat än en bensinransonering. ÖEF framhåller att en tidigt insatt restriktiv ransonering skulle leda till snabbt minskad import och därmed skulle ett hot uppstå mot skohandelns fortsatta existens. ÖEF anser att en ransonering inte torde sättas in vid första tecken på en kris. För fall D 1 kan detta dröja fyra, kanske sex månader. Tillgångs- och behovskalkyler bör som utgångspunkt ha den första ransoneringsperiodens början och inte tidpunkten för första tecknet på en kris. ÖEF anser det inte heller realistiskt att räkna med att en lagerökning av skor i början av en kris skall kunna ske vilket utredningsmannen enligt ÖEF förutsatt. ÖEF anser sammanfattningsvis att en grundtilldelning inte kan sättas lägre än ett par skor per individ och ransoneringsperiod. Ransoneringsperioden bör helst inte överstiga 1 1/2 år. Allmänheten skall vidare ha tilltro till att myndigheterna skall kunna infria de åtaganden som ransoneringstilldelningen innebär. En ransonering får därför inte alltför mycket bygga på en osäker framtida produktion och en oviss import.

Konsumentverket anser att man inte kan räkna med en optimal storleksanpassning i tillförseln. Om alla individer skall kunna tilldelas ett par läderskor under en treårig kris måste man därför göra ett större tillägg än de ca 1,2 milj. par som utredaren räknat med. *Sveriges köpmannaförbund* menar att skoinnehavet är högst varierande mellan olika individer och att en utjämning härvidlag torde vara omöjlig att genomföra i praktiken.

Utredaren har förutsatt en betydande övergång från tunna läderskor till träskor bör kunna ske i ett krisläge. *FMV* pekar på att träskor kan bli en mindre attraktiv artikel och att produktionskapaciteten därför kan minska. *FMV* menar därför att utredaren bedömt möjligheten att ersätta grova lågskor med träskor alltför positivt. ÖEF delar utredarens uppfattning om en ökad användning av träskor, men framhåller att inte alla människor kan använda träskor, och att användningsmöjligheterna är begränsade under vinterhalvåret. *Konsumentverket* framhåller att träskor kan vara en olämplig fotbeklädnad för äldre personer och för barn under fem år.

6.2.4 Minskning av de kommersiella lagren

Några remissinstanser behandlar utredarens antaganden rörande möjlig minskning av de kommersiella lagren i en kristid.

Industriförbundet menar att storleken av den antagna lageravvecklingen måste betraktas som högst osäker. *Beklädnadsarbetarnas förbund* ifrågasätter att lagret av läderskor kan ha uppgått till 14 milj. par vid årsskiftet 1975–1976 mot bakgrund av en årskonsumtion på 21–22 milj. par (inkl. syntet- och träskor). En tillförselmöjlighet på 2/3 av årskonsumtionen beräknar förbundet som osannolik. *TCO* framför liknande synpunkter.

6.2.5 Behov av produktionskapacitet

Med utgångspunkt i antaganden om krislängd, krisimport och krisexport, försörjningsstandard och möjlig minskning av de kommersiella lagren har utredaren beräknat ett återstående behov vilket skulle kunna täckas med produktion. För läderskor uppgår detta till 1,3–1,9 milj. par. Nuvarande årsproduktion är ca 3 milj. par. Motsvarande behov av gummistövlar beräknas till 0,6–1,0 milj. par medan årsproduktionen är ca 0,8 milj. par. För träskor är enligt utredaren produktionsbehovet 3,6 milj. par med en årlig produktion på f. n. 3–5 milj. par.

Remissinstanserna har så gott som enbart tagit upp den beräknade nivån för läderskoproduktionen. Mot bakgrund av de synpunkter som redovisats i det föregående anser *ÖB*, *FMV*, *ÖEF*, *Svenska skofabrikantföreningen*, *Sveriges industriförbund*, *Beklädnadsarbetarnas förbund* och *TCO* att det beräknade behovet av produktionskapacitet är för lågt. *ÖEF*, *Skofabrikantföreningen*, *Sveriges industriförbund*, *Beklädnadsarbetarnas förbund* och *TCO* förordar den av beklädnadsrådet vid *ÖEF* föreslagna nivån på 2,5–2,7 milj. par per år. *ÖB* framhåller att den av *Svenska skofabrikantföreningen* förordade produktionskapaciteten bedöms innebära att försvarets behov av marschpjäxor och gummipjäxor kan tillgodoses. Enligt *SIND:s* uppfattning finns det vid en årsproduktion understigande 1,5 milj. par risk för att produktionsenheterna inte uppnår rationell storlek även efter en strukturell koncentration. *Sveriges köpmannaförbund* anser att om vid en total avspärrning hela importen bortfaller, erfordras ca 3 milj. par som ett lägsta produktionsbehov.

Möjligheterna att upprätthålla en fungerande underleverantörs- och servicefunktion vid olika produktionsnivåer i fråga om läderskor behandlas av flera remissinstanser. Enligt *FMV:s* uppfattning torde dessa funktioner inte kunna upprätthållas vid produktionsalternativet 1,3–1,9 milj. par. Liknande synpunkter framförs av *ÖEF*, *SHIO* genom *Sveriges skomakarmästarförbund*, *Beklädnadsarbetarnas förbund* samt *TCO*. *Skofabrikantföreningen* framhåller att servicen redan nu försämrats och att tillverkningen av vissa i en sko ingående delar eller för tillverkningen nödvändiga hjälpmedel har lagts ned.

SHIO tar i ett med *Sveriges skomakarmästarförbund* gemensamt yttrande upp frågan om möjligheterna att underhålla det garderobsbestånd av skor, som finns vid en inträffad krissituation. Man beklagar att utredaren inte tagit

upp denna fråga och betonar att ett väl fungerande nät av reparationsverkstäder kan visa sig äga stor uthållighet och obetydlig sårbarhet i en krissituation och på så sätt effektivt bidra till befolkningens försörjning med skor. SHIO och Skomakarmästarförbundet anser att frågan om utbildning av skomakare bör utredas jämsides med planläggningen av försörjningen med skor och påpekar att överläggningar nyligen inletts med AMS för att klarlägga förutsättningarna för att genomföra s. k. bristyrkesutbildning för reparations-skomakare.

6.2.6 Olika handlingsvägar

Utredaren konstaterar att med de antaganden som har gjorts i olika hänseenden är den nuvarande produktionen av läderskor, gummistövlar och träskor tillfredsställande. Om den utveckling som har skett under det senaste decenniet i fråga om läderskor fortsätter kommer dock produktionskapaciteten framdeles att minska. I ett avslutande avsnitt i promemorian presenterar utredaren ett antal olika strategier som kan övervägas för att uppnå en avsedd försörjningssäkerhet i fråga om läderskor. De diskuterade strategierna är beredskapslagring centralt, beredskapslagring hos hushållen, produktionskapacitet helt eller delvis i malpåse samt löpande produktion.

Remissinstanserna har synpunkter på de olika strategierna. Alternativen beredskapslagring centralt och beredskapslagring hos hushållen stöds inte av någon instans. *Sveriges industriförbund* menar dock att en uppmaning till hushållen att öka sitt innehav av grövre skor kan vara värdefull från beredskapssynpunkt.

Även alternativet att helt förlita sig på en produktionskapacitet i malpåse avvisas av flertalet av de remissinstanser som behandlat frågan. *ÖEF* framhåller att erfarenheter från andra industriområden visar att detta inte är ett realistiskt alternativ till en levande produktion. Liknande synpunkter framförs av *Svenska skofabrikantföreningen*, *Beklädnadsarbetarnas förbund* och *TCO*. *Sveriges industriförbund* anser emellertid att det är svårt att bilda sig en klar uppfattning om detta alternativ är praktiskt genomförbart liksom om de kostnader det medför. Förbundet kan därför inte förorda att planeringen helt baseras på en aktivering av malpåselagda maskiner. Industriförbundet anser dock att alternativet från handelspolitisk synpunkt är att föredra framför statligt stöd till löpande produktion och att det därför snarast bör utredas. En successiv uppbyggnad av sådan kapacitet bör också ske under de närmaste åren som en komplettering till en löpande produktion.

Remissinstansernas inställning till en kombination av malpåse och levande produktion är mer positiv. *SIND* anser således att en sådan kombination borde vara den bästa strategin för att säkra tillförseln. Kapaciteten bör i huvudsak tillgodoses genom löpande produktion och malpåseresurserna främst gälla tillverkning av skotyper som blir aktuella i ett krisläge. *ÖEF* bedömer det önskvärt att på lämpligt sätt kombinera levande produktion med

maskiner i malpåse bl. a. för att i ett krisläge kunna tillgodose försvarets speciella krav på kvalitet och utförande. ÖEF anser dock inte att detta påverkar de beräknade behoven av levande produktion. KK framhåller att handelspolitiska hänsyn kan påverka valet av handlingsväg och medföra att kombinationer av åtgärder inte bör uteslutas. Svenska skofabrikantföreningen anser också att det kan vara möjligt att vid sidan av en löpande skotillverkning hålla en viss malpåsekapacitet. Den i reserv ställda maskinparken kan då successivt förnyas och viss personal hållas tillgänglig för utbildning. Enligt föreningens uppfattning är en lämplig proportion mellan levande kapacitet och malpåsekapacitet 3:1. Även här föreligger dock risk för att komponenttillverkningen och servicen försvinner ur landet. *Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO* menar att en kombination av levande produktion plus malpåse är en lösning.

Utredaren pekar på möjligheter att utnyttja vapenfria värnpliktiga i en sådan malpåseindustri. ÖB anser att detta är ett lämpligt tillvägagångssätt medan ÖEF, Svenska skofabrikantföreningen, *Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO* karaktäriserar förslaget som orealistiskt.

Alla remissinstanser som yttrar sig om tänkbara strategier för hur försörjningsberedskapen i fråga om läderskor skall säkras under de närmaste åren anser att en i fred producerande industri måste utgöra basen för beredskapen. Man är också enig om att någon form av statligt stöd erfordras för att läderskoindustrin skall kunna bibehållas. Flertalet remissinstanser har synpunkter på principerna för hur ett sådant stöd till läderskoindustrin skall utformas. KK hänvisar till den av bl. a. SIND gjorda bedömningen att läderskoindustrin även efter en genomgripande omstrukturering inte kan beräknas uppnå och bibehålla en internationell konkurrensförmåga. Målsättningen att slå vakt om viss löpande produktion torde därför förr eller senare aktualisera någon form av interna ekonomiska stödåtgärder. KK betonar vidare att de vidtagna importrestriktionerna har vållat internationella komplikationer och att även interna stödåtgärder kan försäkra internationella diskussioner. Enligt KK är det därför från handelspolitisk synpunkt värdefullt att omfattande underlag nu tagits fram som borde göra det möjligt att skapa en fast grund för den argumentering som kan bli erforderlig i sådana sammanhang. SIND betonar att den grundläggande förutsättningen för att en läderskoindustri skall kunna bevaras på litet sikt är att statsmakterna nu definitivt fastställer målsättningen kvantitetsmässigt för försörjningsberedskapen samt sättet på vilket denna skall upprätthållas. SIND framhåller vidare att det är nödvändigt att ett stöd utformas så att det inte får negativa handelspolitiska konsekvenser som slår tillbaka på andra industribranscher. Även *Sveriges handelsagenters förbund* betonar att ett stöd inte bör ske genom ingrepp i den fria handeln genom t. ex. importrestriktioner. Förbundet förordar i stället direkt stöd till löpande produktion inom befintlig privat industri.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser det vara ofrånkomligt att arbets-

marknads- och regionalpolitiska aspekter måste läggas på frågan om skoindustrins framtid. Länsstyrelsen finner det otillfredsställande att varken Skor i kristid eller McKinseyutredningen tagit sådana hänsyn och förutsätter att detta sker vid den samlade slutliga bedömningen. AMS framhåller betydelsen av att eventuella beslut som medför en ytterligare minskning av produktionen inom läderskoindustrin utformas med beaktande av de regionala och lokala sysselsättningskonsekvenserna samt möjligheterna att med hjälp av arbetsmarknadspolitiska och andra åtgärder bereda de anställda annat arbete. AMS påpekar att hänsyn även bör tas till läget på arbetsmarknaden då åtgärderna vidtas.

ÖEF påpekar att vid bedömningen av kostnaderna för de av ÖEF och beklädnadsrådet föreslagna åtgärderna i jämförelse med lägre alternativ, de totala samhällsekonomiska kostnaderna bör beaktas.

Enligt KF bör samhälleliga insatser för att säkerställa produktionskapacitet koncentreras till skoindustrier vars produkter är av intresse ur konsument-synvinkel, dvs. konsumtionstrenden för produkterna skall vara ökande eller konstant, produktionen skall på sikt kunna rationaliseras och effektiviseras och tillverkningsapparaten skall vara möjlig att ställa om till produkter som är angelägna från försörjningsberedskapssynpunkt. KF förordar därför inte ett generellt stöd utan ett selektivt som uppfyller nämnda villkor. *Beklädnadsarbetarnas förbund* framför liknande åsikter. Förbundet framhåller att friställningar inte helt torde kunna undvikas vilken lösning som än väljs och vill därför starkt understryka vikten av arbetsmarknadspolitiska insatser så att de som ställs utan arbete får nya sysselsättningar. Enligt TCO kan den av beredskapspolitiska motiv nödvändiga inhemska skoproduktionen betraktas som en minimiproduktion. Behovet av ett differentierat näringsliv liksom regionalpolitiska sysselsättningsöverväganden i övrigt måste vara avgörande för den produktionskapacitet som slutligen fastställs för skoindustrin. Både *Beklädnadsarbetarnas förbund* och TCO framhåller att i dagens situation torde nedläggning vara det samhällsekonomiskt dyraste alternativet.

Flera remissinstanser förordar att en omstrukturering sker av läderskoindustrin enligt beklädnadsrådets förslag efter de av McKinseyutredningen skisserade riktlinjerna. Till dessa instanser hör KF, *Sveriges industriförbund* och LO. ÖEF framhåller att vissa ändringar kan visa sig nödvändiga vid det praktiska genomförandet av beklädnadsrådets förslag.

Meningarna är delade om en omstrukturering av skoindustrin skall kombineras med att staten går in i branschen som ägare. *Sveriges handelsagenters förbund* och *Sveriges industriförbund* är negativa till ett statligt ägande på detta område. Handelsagenternas förbund menar att det för det allmänna är enklare och mindre ekonomiskt betungande att stödja den privata industrin än att förstatliga den.

Beklädnadsarbetarnas förbund liksom TCO anser att den enda praktiska lösningen i allt fler företag är ett statligt engagemang. Detta beror enligt dessa remissinstanser på att det inom skobranschen behövs tillskott av kapital och

ledarkrafter och att inget företag kan ställa upp med dessa båda tillgångar. Beklädnadsarbetarnas förbund betonar att skoimportrestriktionerna måste upprätthållas till dess en omstrukturering är genomförd. *LO* anser att en lösning i enlighet med McKinseyutredningen innebär ett direkt statligt ägarengagemang. Enligt *LO* bör ett statligt ägarinträde utformas så att inte dagens ägare får möjlighet att ekonomiskt tjäna på detta.

6.2.7 Tillverkning av gummistövlar och träskor

Utredaren konstaterar att den nuvarande tillverkningen av gummistövlar kan bedömas vara tillräcklig från beredskapssynpunkt och att särskilda förhållanden numera råder på detta område med anledning av det nyligen ingångna avtalet mellan staten och Tretorn AB om upprätthållande av viss produktion och produktionskapacitet. Av remissinstanserna diskuterar endast *ÖEF* närmare försörjningsberedskapen på detta område. *ÖEF* anser att utredaren har beräknat behoven för lågt och den möjliga minskningen av de kommersiella lagren för högt. Enligt *ÖEF* överensstämmer därför tillförselbehovet från inhemsk produktion med nu befintlig produktionskapacitet för gummistövlar enligt det nämnda avtalet.

KF anser att en levande produktion av gummistövlar är angelägen att bibehålla. Detta gäller särskilt arbetsstövlar och skyddsstövlar medan tillverkning av enklare gummistövlar relativt snabbt kan byggas ut.

I fråga om tillverkningen av träskor delar *ÖEF* utredarens uppfattning att några beredskapsåtgärder inte torde behövas. *KF* menar emellertid liksom *FMV* att det finns risk för att träskoproduktionen kan komma att minska. *KF* pekar på faktorer som det höga kostnadsläget i branschen och ev. förändrat mode. Enligt *KF* bör därför stödåtgärder även avse träskobranschen.

7 1974 års försvarsutredning

1974 års försvarsutredning framhöll i sitt betänkande (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförsvar bl. a. följande.

Försvarsutredningen har kommit till slutsatsen att det för flertalet försörjningsområden (program) inte är motiverat att i den fredstida planeringen avsätta annat än administrativa resurser för en särskild period efter ett krig. I avspärningsfallet är det däremot naturligt att i kravet på uthållighet inkludera den period då handelsförbindelserna återupptas i erforderlig utsträckning. För krigsfallet bör planeringen koncentreras till åtgärder som dels kan anses fylla ett krigsavhållande syfte, dels ökar uthålligheten vid försvar mot angrepp. Som undantag från denna princip bör dock gälla, att befolkningens överlevnad även efter ett krig skall säkras. Försvarsutredningen anser därför att målet för uthålligheten avseende livsmedel, beklädnadsvaror, bränsle för uppvärmning samt läkemedel och viss sjukvårdsmateriel jämte de stödfunktioner som erfordras för verksamhet inom dessa områden, t. ex. deras energibehov, bör sättas högre än inom övriga områden.

Utredningen framhöll vidare:

Det ekonomiska försvarets resursbehov liksom avvägningen mellan olika försörjningsområden bestäms främst av vilka mål som uppställs för uthålligheten. Införandet av kris- och angreppsfall som miljöunderlag för planeringen har ökat möjligheterna till analys av uthållighetsproblemet. Det som i avgörande grad har visat sig dimensionera anspråken på uthållighet är störningarna i utrikeshandeln. De miljöer som beskrivs i angrepps- och krisfallen har visat att dessa störningar kan omfatta en vid skala, från kortvarigt bortfall av enstaka varor till relativt långvarig, total avspärrning. Det framtagna miljöunderlaget lämpar sig väl för att beskriva arten och omfattningen av påfrestningar på ekonomiskt försvar och utgör också en grund för studier för att bedöma behovet av de resurser som erfordras för att klara påfrestningarna. På detta sätt erhålls ett samband mellan mål och resurser. Hur långt ambitionerna bör sträcka sig är en fråga om vilka risker som kan godtas.

I slutbetänkandet (SOU 1977:1) Totalförsvaret 1977–1982 anförde utredningen i fråga om försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet bl. a. följande.

Försörjningen med beklädnad m. m. bör främst genom handels- och produktionsplanläggning, förberedelser för förbrukningsreglering samt beredskapslagring av importvaror tryggas så att motståndsförmågan och samhällets viktigaste funktioner kan vidmakthållas i de lägen då vi helt eller delvis blir hänvisade till egna försörjningsresurser.

Beklädnadsindustrierna bedöms under de närmaste åren komma att möta stora svårigheter till följd av bl. a. den internationella konkurrensen.

Enligt vad utredningen har inhämtat, pågår f. n. inom regeringskansliet en närmare analys av uthållighet och standard inom beklädnadsområdet. Analysen baseras på de av chefen för handelsdepartementet för programplaneringen anvisade kris- och angreppsfallen. En förnyad undersökning av hushållens tillgångar av kläder och skor har genomförts. Statsmakterna bör genom nämnda analys kunna erhålla ett förbättrat underlag för ställningstagande till framtida resursbehov på detta område.

Försvarsutredningen har i sitt första betänkande konstaterat att i kravet på uthållighet bör inkluderas den s k efterkristiden, dvs den period i ett avspärrningsfall då handelsförbindelserna successivt återupptas i erforderlig utsträckning. Utredningen har även ansett att viss försörjningsförmåga avseende livsmedel, beklädnadsvaror, bränsle för uppvärmning, läkemedel m m bör skapas i syfte att säkra befolkningens överlevnad under en period efter ett krig, s k efterkrigstid. I det ekonomiska försvarets programplaner har i enlighet med anvisningarna endast inplanerats åtgärder av administrativ natur för efterkristid och efterkrigstid. Enligt ett uppdrag från chefen för handelsdepartementet pågår studier inom det ekonomiska försvaret rörande behovet av beredskapsåtgärder för efterkris- och efterkrigstid. Försvarsutredningen anser att det är angeläget att dessa studier fullföljs och att resultaten härav på lämpligt sätt tas till vara i den fortsatta planeringen.

8 Statens industriverks och beklädnadsrådets förslag med anledning av McKinseyutredningens rapport

8.1 Inledning

Vid årsskiftet 1975–1976 inledde SIND och ÖEF gemensamt en utredning om alternativa sätt för den svenska skoindustrin att så lönsamt som möjligt upprätthålla en från försörjningsberedskapssynpunkt nödvändig produktion. Med anledning härav uppdrog SIND i mars 1976 åt konsultföretaget McKinsey & Co i Köpenhamn att utreda den svenska skoindustrins situation och framtidsutsikter.

Vid ÖEF tillsattes hösten 1975 en samarbetsgrupp för att behandla försörjningsberedskapen med tekovaror och skor. I gruppen som tog benämningen beklädnadsrådet ingår företrädare för berörda branschföreningar, arbetstagarorganisationer samt statliga myndigheter. Beklädnadsrådet har till sig knutit ett antal undergrupper för olika delbranscher, bl. a. en skogrupp. Beklädnadsrådet och dess skogrupp har fortlöpande följt och inriktat konsultföretagets utredningsarbete. En slutrapport överlämnades i oktober 1976 till SIND och beklädnadsrådet vid ÖEF.

SIND överlämnade i december 1976 med eget yttrande rapporten till chefen för industridepartementet.

Beklädnadsrådet överlämnade i december 1976 rapporten till ÖEF tillsammans med synpunkter i särskild promemoria. ÖEF överlämnade samma månad rapporten och beklädnadsrådets promemoria till regeringen.

8.2 McKinseyutredningens innehåll i stort

McKinseyutredningen behandlar i rapporten förutsättningarna för att upprätthålla en svensk läderskoindustri med en årlig produktion uppgående till 1,0–1,5 milj. par, 2,2 milj. par och 3,0 milj. par.

Utredningen konstaterar att läderskoindustrins situation är mycket svår och att framtidsutsikterna inte är ljusa. Anledningen till detta är enligt utredningen främst det stora kostnadshandikappet i förhållande till importerade skor. Ett betydande statligt stöd behövs därför för samtliga undersökta produktionsalternativ. Stödets omfattning beror dock till väsentlig del på vilka åtgärder som vidtas i övrigt. Utredningen studerade i ett inledande skede kostnaderna för de olika produktionsnivåerna för alternativen att inga förändringar vidtas inom företagen, att enbart interna förändringar vidtas samt att industrin omstruktureras och därmed förbundna rationaliseringsmöjligheter utnyttjas. Med hänsyn till att omstruktureringsalternativet bedömdes medföra de lägsta kostnaderna inriktades det fortsatta arbetet på att studera detta för olika produktionsnivåer.

Ett bibehållande av en läderskoproduktion på 1,0–1,5 milj. par beräknas för en femårsperiod kosta 40–45 milj. kr. beroende på produktionsinriktning. Antal sysselsatta kan beräknas till 600–700 personer. Detta kan jämföras med

nuvarande 2 000 sysselsatta. Komponenter och maskiner torde för detta alternativ i stor utsträckning få importeras eftersom den svenska marknaden i många fall blir för liten för en fortsatt inhemsk tillverkning. Utredningen framhåller att detta kan förorsaka problem i ett krisläge om inte ÖEF vidtar särskilda motåtgärder i planeringen.

För produktionsnivån 2,2 milj. par beräknar utredningen ett totalt stödbehov på 66 milj. kr. varav 13 milj. kr. skulle täcka rörelseunderskott. Härtill kommer 15 milj. kr. i engångsinvesteringar. Detta förutsätter att en omstrukturering sker av skoindustrin i stort innebärande att till "hörnstensföretag" knyta företag med likartad produktionsinriktning. På så sätt bör kostnaderna kunna bli förhållandevis lägre och den inbördes konkurrensen elimineras. Utredningen har strävat efter att minimera omställningsproblemen för de anställda genom att så långt möjligt förutsätta att produktionen behålls på nuvarande orter. Enligt utredningen medför alternativet med en omstrukturering de lägsta kostnaderna för industrin och möjliggör en förstärkning av ledningen i företagen. Nackdelen med hörnstensalternativet är att ca 12 % av de anställda skulle få sin arbetsplats förflyttad till annan ort. Vidare skulle en nedläggning eller nedskärning komma att inträffa på flera platser i landet bl. a. Örebro, Kumla, Falkenberg och i Boråsområdet.

Den högsta av utredningen behandlade produktionsnivån är 3,0 milj. par per år dvs. ungefär nuvarande produktion. Ett bibehållande av en sådan produktion skulle medföra ett stödbehov på ca 120 milj. kr. till vilket kommer ca 22 milj. kr. i engångsinvesteringar. De arbetsmarknadsmässiga följderna av detta alternativ blir mindre än för de övriga alternativen. Totalt skulle dock 200–300 arbetstillfällen förloras.

8.3 SIND:s förslag med anledning av McKinseyutredningen

SIND anser att McKinseyutredningen ger en riktig bild av läderskoindustrins läge och framtidsutsikter. Utredningen visar enligt verket att branschen i sin helhet även efter en omstrukturering inte torde kunna uppnå och bibehålla en internationell konkurrensförmåga. SIND menar att det därför inte finns något strikt industripolitiskt motiv för att bevara en svensk läderskotillverkning. I stället aktualiseras beredskaps- och sysselsättningspolitiska aspekter. SIND pekar vidare på de regionalpolitiska problem som uppstår vid val av en låg nivå liksom de svårigheter som torde uppstå med branschens infrastruktur dvs. underleverantörer, serviceföretag osv.

Enligt SIND bör en eventuell omstrukturering av läderskoindustrin ledas av en styrgrupp med bl. a. representanter för de centrala myndigheter som handhar det nuvarande stödprogrammet för skoindustrin.

Frågan om ägareförhållandena kommer enligt SIND att aktualiseras vid en omstrukturering. Det bör därför skapas ett särskilt organ eller något existerande organ att i nära anknytning till den föreslagna styrgruppen ta det

företagsledande och kommersiella ansvaret för rekonstruktionsarbetet i de delar där ett statligt ägande aktualiseras.

SIND anser att om beslut fattas om långsiktigt statligt driftbidrag till läderskoindustrin bör härutöver inte utgå särskilt stöd till exportfrämjande insatser till dessa företag. De medel som SIND f. n. disponerar för detta syfte bör därför enligt SIND om disponeras. SIND framhåller att snabba åtgärder måste vidtas för att inte omfattande företagsnedläggningar skall ske innan man har tagit ställning till mer långsiktiga lösningar. SIND föreslår därför att ramen för försörjningsberedskapslån till skoindustrin höjs med 8 till 20 milj. kr. Dessutom bör lånen få en klarare karaktär av avskrivningslån.

8.4 Beklädnadsrådets vid ÖEF förslag med anledning av McKinseyutredningen

Beklädnadsrådet anser att alternativet med en tillverkning av 1,0–1,5 milj. par visserligen framstår som relativt billigast för staten men att följdkostnader tillkommer på grund av att underleverantörs- och servicefunktionerna försämras. Mot bakgrund av de behov av läderskor i en kristid som försörjningsberedskapsutredningen redovisat anser inte heller rådet att produktionsnivån kan accepteras från beredskapssynpunkt. Härtill kommer allvarliga följder för sysselsättningen.

Beklädnadsrådet framhåller att även för alternativen 2,2 och 3,0 milj. par uppstår störningar på arbetsmarknaden.

Från försörjningsberedskapssynpunkt bör enligt rådet produktionen inte tillåtas sjunka under 2,5 milj. par.

Koncentrationen till färre och större produktionsenheter och specialiseringen på vissa produkter anser rådet kunna leda till en rationell och effektiv produktion. Detta bör väga upp nackdelen av minskad inhemsk konkurrens. Det fortlöpande stödet till skoindustrin föreslås baseras på ett s. k. offertförfarande.

Rådet framhåller att ett statligt ägarengagemang av större eller mindre omfattning kan aktualiseras för att en omstrukturering skall kunna genomföras. Till de av utredningen kalkylerade kostnaderna bör därför läggas kostnader för att lösa ut nuvarande ägare.

För att genomföra en omstrukturering bör enligt beklädnadsrådet bildas en särskild ledningsgrupp med representanter för staten samt berörda arbetstagar- och branschorganisationer. Ledningsgruppens övergripande uppgift skulle vara att ansvara för att omstruktureringen genomförs enligt de av regeringen lämnade direktiven.

Företag som icke kommer att ingå i grupperingarna bör inte få det direkta stöd som ges till företag inom dessa. Om tillräcklig produktionskapacitet i ett initialskede inte skulle uppnås inom grupperingarna bör dock efter särskild prövning ett försörjningsberedskapsmässigt stöd kunna utgå. Den grupp som ges i uppdrag att leda det eventuella omstrukturingsarbetet föreslås

emellertid inte vara bunden beträffande vilka företag som skall ingå i de olika grupperingarna.

I likhet med SIND föreslår beklädnadsrådet att ramen för försörjningsberedskapslånen ökar med 8 till 20 milj. kr. Löptiden föreslås dessutom bli förlängd tills omstruktureringen kan beräknas vara genomförd. Rådet föreslår vidare att ett upphävande av importrestriktionerna avseende skor inte förläggs så i tiden att omstruktureringen försvåras.

Beklädnadsrådet förutsätter att särskilda insatser görs för de personer som skulle komma att avskedas vid en omstrukturering och att detta gäller oavsett på vilken nivå de finns inom företagen.

Kostnaderna för omstrukturering enligt beklädnadsrådets alternativ beräknas till 91 milj. kr., varav 14 milj. kr. för täckande av beräknade direkta rörelseunderskott. Därutöver beräknar beklädnadsrådet behov av statliga bidrag för investeringar i nya fabrikslokaler, maskiner m. m. till totalt 22 milj. kr. De totala kostnaderna enligt beklädnadsrådets alternativ uppgår således till 113 milj. kr. Härtill kommer kostnader för att lösa ut nuvarande ägare.

9 Svenska skofabrikantföreningens framställningar

9.1 Skrivelse i maj 1976

Svenska skofabrikantföreningen samt åtta utanförstående skofabriker informerade i skrivelse till regeringen i maj 1976 om skobranschens närmaste framtidsutsikter bl. a. mot bakgrund av den dåvarande regeringens förslag till riksdagen i prop. 1975/76:206. Föreningen bedömde att förslagen i propositionen inte skulle komma att hindra en fortsatt nedläggning av läderskofabriker.

9.2 Skrivelser i december 1976

I två skrivelser till regeringen i december 1976 lämnade skofabrikantföreningen förslag till stöd åt läderskoindustrin.

Föreningen konstaterar att importrestriktionerna inte haft nämnvärd effekt under år 1976. Ett slopande av restriktionerna bör dock inte ske förrän under år 1978. Såväl myndigheter som företag måste ha minst ett halvt år på sig för att anpassa sig till ett nytt läge efter ett riksdagsbeslut. Av praktiska skäl bör ett upphävande inte ske mitt i en säsong utan vid halv- eller helårsskifte.

Enligt skofabrikantföreningen bör den inhemska produktionen av läderskor inte tillåtas sjunka under 2,5–2,7 milj. par per år. Vid en lägre nivå skulle väsentliga underleverantörs- och servicefunktioner falla bort vilket skulle försämra kvarvarande skotillverkares konkurrenssituation.

Föreningen föreslår att åtgärder för att effektivisera skoindustrin bör göras

av branschen själv med finansiellt stöd från statens sida. För att ge branschen incitament att vidta erforderliga åtgärder och för att ge rådrum för åtgärdernas genomförande föreslås att ett generellt produktionsbidrag införs per tillverkad sko. Ett stöd på 5–12 kr. per sko beroende på skotyp skall utgå under en period av två år och beräknas kosta totalt 50 milj. kr. För att ytterligare främja en effektivisering av branschen föreslås att en stiftelse för skoindustrins utveckling bildas med skofabrikantföreningen och arbetstagarorganisationerna som stiftare. Stiftelsens ändamål skulle vara att initiera och aktivt delta i arbetet med branschens effektivisering. Den skall bl. a. om nödvändigt kunna lösa ut vissa av de nuvarande företagsägarna, finansiera nödvändiga investeringar i nya fabriksbyggnader och maskiner samt bistå vid finansiell rekonstruktion av företag. Enligt skofabrikantföreningen skall i statliga medel behövas 50 milj. kr. varav hälften som direkta bidrag och hälften i form av räntefria avskrivningslån. Stiftelsen skulle också ha till uppgift att lämna förslag till hur det nödvändiga statliga stödet skall utformas efter det tvååriga effektiviseringsprogrammet.

Då det enligt föreningen är önskvärt att bibehålla det privata ägandet och ansvaret, bör staten genom att lämna värdesäkringsgaranti för ägarnas egna kapital i företagen söka förmå dessa ägare att kvarstå med sitt kapital.

Stödet föreslås utgå fr. o. m. den 1 juli 1977. Intill dess bör enligt föreningen ramen för försörjningsberedskapslånen ökas väsentligt och ramen från beviljandet få formen av avskrivningslån.

Efter remiss har yttrande över skrivelsen avgetts av ÖB, FMV, KK, konsumentverket, ÖEF, AMS, SIND, KF, Sveriges handelsagents förbund, SHIO som överlämnat yttrande från Sveriges skomakarmästarförbund som sitt eget, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, LO samt TCO.

9.3 Remissyttranden

9.3.1 Generellt produktionsstöd

Svenska skofabrikantföreningen föreslår att ett generellt stöd i form av bidrag per tillverkad sko skall utgå under den tid skoindustrin omstruktureras. Endast *Sveriges köpmannaförbund* biträder detta förslag. *KK*, *ÖEF*, *SIND*, *KF*, *Sveriges industriförbund* och *Beklädnadsarbetarnas förbund* avvisar förslaget. Flertalet av dessa remissinstanser motiverar sin åsikt med att ett generellt stöd skulle fördröja den nödvändiga omstruktureringen av branschen. *KK* framhåller att om interna stödåtgärder erfordras bör dessa utformas så att man undviker risken för anklagelser om exportsubvention. *Sveriges handelsagents förbund* betonar att ett stöd inte får bli onödigt kostsamt för det allmänna och att det bör ges en sådan utformning att det blir en hjälp till självhjälp samt att om en bärkraftig skoindustri skapas, stödet kan tas bort.

ÖEF, SIND och Beklädnadsarbetarnas förbund föreslår att nödvändigt stöd under omstruktureringen ges som försörjningsberedskapslån i enlighet med beklädnadsrådets förslag. Enligt detta skall ramen för dessa lån höjas med 8 milj. kr. till 20 milj. kr. per år. Lånen föreslås vidare utformas som avskrivningslån. Sveriges industriförbund föreslår också att försörjningsberedskapslåneformen utnyttjas men hävdar att lånen skall vara tillgängliga för samtliga företag oavsett ekonomisk situation. Förbundet menar att lånen på ett eller annat sätt borde kunna knytas till företagets förädlingsvärde. En höjning av ramen torde behövas. Denna höjning bedöms av förbundet behöva bli särskilt stor, om importregleringen slopas innan omstrukturering hunnit genomföras.

9.3.2 *Stiftelse för skoindustrins utveckling*

Skofabrikantföreningen föreslår att en stiftelse för skoindustrins utveckling bildas med Skofabrikantföreningen och arbetstagarorganisationerna som stiftare. Stiftelsens ändamål skulle vara att initiera och aktivt delta i arbetet för branschens effektivisering samt utarbeta förslag till hur det statliga stödet till skoindustrin skulle utformas.

Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan föredrar det alternativ som beklädnadsrådet föreslagit. Enligt detta skall i en ledningsgrupp förutom berörda arbetstagar- och branschorganisationer även staten vara representerad. Denna lösning stöds av ÖEF, SIND, Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO. Enligt ÖEF bör staten inte avhända sig beslutanderätten för avskrivningslån. SIND anser att staten skall ha ett dominerande inflytande över omstruktureringsverksamheten. Denna verksamhet bör ledas av en styrelse sammansatt av representanter för de myndigheter som handhar nuvarande stödprogram. Sveriges industriförbund föredrar dock skofabrikantföreningens förslag eftersom det enligt förbundet är angeläget att omstruktureringen genomförs på ett sådant sätt att den inte medför ett statligt ägande.

FMV förordar den form av produktionsstöd som snabbast skapar förutsättningar för en på längre sikt ekonomisk lönsam och produktionsmässigt stabil inhemsk läderskotillverkning i vilken utrymme ges för försörjning av försvaret med för dess verksamhet anpassade artiklar såväl i fred som krig. FMV förutsätter att försvarsmaktens synpunkter på inriktningen av produktionen m. m. tillgodoses i beslut som fattas i föreslagen stiftelse – ledningsorganisation för skoindustrins utveckling.

Sveriges handelsagenters förbund föreslår att frågan om inrättande av en stiftelse utreds.

9.3.3 *Inriktning av stöd till företagen i en omstrukturerad skoindustri*

Sveriges industriförbund anser som redan nämnts att en omstrukturering av skoindustrin inte bör leda till statligt ägande. Förbundet menar att den

nuvarande produktion som upprätthålls bör betraktas som ett åtagande från företagens sida inom ramen för det ekonomiska försvaret. Full ersättning härför bör utgå i vilken således även en skälig avkastning på det egna kapitalet inkluderas. *Sveriges handelsagenters förbund* uttrycker en förhoppning om att genom en lämplig avvägning av stödet, i förening med den gynnsamma kostnadsutveckling som statsmakterna söker frammana, skall någon värdesäkringsgaranti för erforderligt privat kapital inte behövas.

KF framhåller att det primära målet för samhällsinsatserna inte bör vara att bevara den privata äganderätten inom skoindustrin. Syftet bör i stället vara att säkerställa en produktionskapacitet som är önskvärd från beredskapssynpunkt oavsett ägandeformen. Enligt LO innebär en lösning enligt McKinseyutredningens förslag ett direkt statligt ägarengagemang. Ett framtida statligt ägarinträde bör utformas så att inte dagens ägare får möjlighet att ekonomiskt tjäna på detta.

10 Övriga frågor

I en skrivelse till chefen för handelsdepartementet i januari 1977 lämnar *Föreningen Skoforskningsinstitutet* bl. a. vissa sympunkter på hur *stödåtgärder* till skoindustrin bör utformas. Enligt föreningen bör i fråga om kortsiktiga åtgärder väljas bidrag som utgår i procent av leveransvärdet samt utbildningsbidrag. De mer långsiktiga stödåtgärderna bör företrädesvis utformas som en hjälp till självhjälp. Företagen bör enligt föreningen få samma eller ökade möjligheter till lån på goda villkor för förnyelse av lokaler och utrustning. Föreningen framhåller att den räknar med att även i fortsättningen kunna hjälpa företagen att rätt utnyttja de medel som kan komma att ställas till förfogande.

Beklädnadsarbetarnas förbund tar i en skrivelse till chefen för handelsdepartementet i februari 1977 bl. a. upp *detaljhandels prissättningsystem* med procentpålägg som förbundet anser missgynnar den svenska beklädnadsindustrin.

11 Föredraganden

11.1 Inledning

Tilltron till Sveriges alliansfria politik, syftade till neutralitet vid krig i vår omvärld, förutsätter att Sverige i händelse av konflikt är berett och har förmåga att fullfölja den deklarerade politiken. Försörjningsberedskapen måste vara så utformad att Sveriges möjligheter att bevara och fullfölja sin neutralitet under krig i vårt närområde ter sig trovärdiga. Totalförsvaret måste vidare utformas så att det ter sig avskräckande för den som överväger angrepp mot landet. Om Sverige angrips skall det ekonomiska försvaret verka för att folkförsörjningen i vidaste bemärkelse tryggas. En tillfredsställande

försörjningsberedskap är en av förutsättningarna för att våra säkerhetspolitiska mål skall kunna uppnås.

Tre försörjningsområden har sedan länge bedömts vara av särskild betydelse, nämligen områdena energi, livsmedel och beklädnad. Till området beklädnad hör textil- och konfektion samt skor. Jag behandlar nu försörjningsberedskapen i fråga om skor.

Försörjningsberedskapen på skoområdet har kommit att ägnas stor uppmärksamhet främst sedan slutet av 1960-talet. Försörjningsberedskapsutredningen (FBU) behandlade frågan i sitt delbetänkande (Ds H 1972:3) Kläder och skor – försörjningen i en kristid. FBU jämförde det beräknade tillförselbehovet i en avspärrningssituation med befintlig produktionskapacitet. Det visade sig då att det vid denna tidpunkt generellt sett förelåg en överkapacitet inom skoindustrin i jämförelse med det beräknade tillförselbehovet. Det mindre underskott i produktionskapaciteten av grova lågskor som förelåg ansågs kunna täckas genom omdisponeringar av produktionen. Tillgången på hudar och garverikapacitet bedömdes som tillfredsställande. FBU beräknade att läderskoindustrin under normala förhållanden behövde ha en löpande produktion på omkring 4,5 milj. par om året för att nödvändig tillförsel under en kris skulle kunna säkerställas.

Med anledning av FBU:s förslag beslöt statsmakterna (prop. 1972:127, FöU 1972:25, rskr 1972:375) att ränte- och amorteringsfria avskrivningslån skulle kunna lämnas som stöd till investeringar i maskiner och byggnader hos företag som är av betydelse för vår försörjningsberedskap på teko-, sko- och garveriområdena. Vidare beslöts att kreditgarantier skulle kunna utgå vid sådana investeringar. För skoindustrin beslöts dessutom om stöd till samarbetsprojekt och om stöd till kollektiva exportansträngningar.

Till skoindustrin har därefter t. o. m. år 1976 lämnats ränte- och amorteringsfria avskrivningslån på 7,8 milj. kr. Dessa lån har kompletterats med kreditgarantier om 1,9 milj. kr. Intresset från branschen för investeringsstödet har varit begränsat. En anledning härtill kan ha varit läderskoindustrins höga löneintensitet och låga kapitalintensitet.

Detta stöd till investeringar kunde inte hejda en fortsatt nedgång av produktionen av läderskor i Sverige. Den svenska läderskoindustrins löpande produktion underskred således år 1974 det av FBU beräknade produktionsbehovet i fred på 4,5 milj. par per år.

Minskningen av produktionskapaciteten föranledde under hösten 1975 vissa omedelbara åtgärder från statsmakternas sida. I prop. 1975/76:57 med förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. konstaterade föredragande statsrådet att produktionskapaciteten i fråga om läderskor uppgick till 80 å 90 % av produktionsbehovet under en treårig avspärrningskris. Denna bedömning gjordes med ledning av underlag som överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) hade lämnat. Det ansågs att en fortsatt nedgång av den svenska produktionskapaciteten av läderskor inte kunde accepteras från försörjningsberedskapssynpunkt. Mot denna

bakgrund fattade regeringen beslut om att begränsa importen i fråga om skor av läder och plast. En motsvarande nedgång av produktionen av gummi-stövlar hade skett. Vid samma tidpunkt beslöt därför regeringen att begränsa importen även av gummistövlar från länder där denna import inte redan var begränsad. Med beslutade åtgärder bedömde regeringen att tid skulle kunna vinnas för att ta fram underlag för skoindustrins långsiktiga planering och för statsmakternas åtgärder för att upprätthålla en tillfredsställande svensk försörjningsberedskap på dessa områden.

I prop. 1975/76:57 aktualiserades vidare ett särskilt strukturprogram för skoindustrin. Programmet skulle inriktas på konsultundersökningar. Vid årsskiftet 1975–1976 inledde statens industriverk (SIND) och ÖEF gemensamt en utredning om alternativa sätt för den svenska skoindustrin att så lönsamt som möjligt upprätthålla en från försörjningsberedskapssynpunkt nödvändig skoproduktion. I denna utredning medverkade ett konsultföretag. I utredningen har redovisats förutsättningar för att upprätthålla en inhemsk produktion av läderskor av olika omfattning. De produktionsnivåer som därvid har analyserats är 1,0–1,5 milj. par per år, 2,2 milj. par och 3,0 milj. par per år. I december 1976 överlämnades utredningen jämte beklädnadsrådets vid ÖEF yttrande om detta till regeringen.

De ställningstaganden som statsmakterna år 1972 gjorde i fråga om uthållighet och standard för försörjningsberedskapen på bl. a. skoområdet var preliminära och syftade till att behålla handelsfrihet i avvaktan på att kunskapsunderlaget successivt skulle komma att förbättras. I början av september 1976 fick en särskild utredare i uppdrag att utreda frågan om uthållighet och standard på skoområdet. Utredaren överlämnade i december 1976 promemorian (Ds H 1976:7) Skor i kristid. Utredaren har genomfört en förnyad inventering av hushållens tillgångar av skor. Med utgångspunkt i denna har i promemorian beräknats den produktion i fred som behövs för att tillgodose en viss skostandard under kriser av olika längd och med varierande import under kriserna. Det sålunda beräknade behovet av produktion av läderskor i fredstid har av utredaren angetts till mellan 1,3 och 1,9 milj. par per år. Promemorian har remissbehandlats.

11.2 Mål för försörjningsberedskapen på skoområdet

11.2.1 Inledning

Grundläggande för planeringen inom det ekonomiska försvaret är den försörjningsuthållighet och den försörjningsstandard som man eftersträvar samt omfattningen av den utrikeshandel som förutsätts rimlig under en avspärringssituation.

För att kunna beräkna det behov som skall tillgodoses med inhemsk produktion måste man även ta hänsyn till möjligheten att minska de kommersiella lagren i ett krisläge. På flera försörjningsområden är det vidare

nödvändigt att ta hänsyn till möjligheterna att ransonera tillgångarna i en kris.

11.2.2 Försörjningsuthållighet

Med försörjningsuthållighet avses den tid under vilken försörjningen med förnödenheter kan fortgå i krislägen. FBU ansåg att beklädnadsvaror är oundgängligen nödvändiga för försörjningen i ett krisläge och att man vid planeringen av försörjningen med dessa varor inte bör utesluta risken för att en krisperiod kommer att vara minst tre år. I prop. 1972:127 uttalade chefen för handelsdepartementet att enligt hans mening frågan om uthållighet inte hade studerats tillräckligt inom de s. k. miljöstudierna. Denna fråga borde därför ägnas särskild uppmärksamhet. Kunskapsunderlaget förutsattes successivt komma att förbättras. Han ansåg att starka skäl talade för att man tills vidare borde räkna med att försörjningen med beklädnadsvaror skulle kunna upprätthållas under en så lång avspärningstid att en inte obetydlig produktion inom landet var nödvändig för en tillfredsställande beredskap. På så sätt skulle handlingsfrihet behållas för framtida ställningstaganden om uthålligheten inom totalförsvaret. Vidare anfördes att beredskapsplanläggningen på området tills vidare borde kunna utgå från de bedömningar och beräkningar som FBU hade gjort.

Dessa uttalanden har av ÖEF tolkats så att beredskapsplaneringen på beklädnadsområdet bör utgå från en treårig avspärning vid beräkning av produktionskapaciteten. För att beräkna behovet av beredskapslagring har ÖEF utgått från en tvåårig avspärningstid.

Inom det ekonomiska försvaret bedrivs sedan några år försök med långsiktplanering. Försöksverksamheten har utgjorts av perspektivstudier och programplanering. Chefen för handelsdepartementet har anvisat kris- och angreppsfall att utnyttjas i planeringen som miljöexempel för att belysa tänkbara påfrestningar på ekonomiskt försvar i avspärnings- och krigssituationer. Särskild betydelse har i planeringen tillmätts ett avspärningsfall och ett krigsfall. Båda omspanner en tid av drygt ett år. Därefter inträder en efterkris- resp. efterkrigstid då utrikeshandel m. m. återgår till normala förhållanden. En återuppbyggnadstid efter ett krig kan ha en omfattning av något eller några år. I den nu genomförda programplaneringen för perioden 1977/78–1981/82 har i enlighet med anvisningarna behovet av åtgärder för efterkris- resp. efterkrigstider endast beräknats i form av planerings- och administrationsåtgärder.

1974 års försvarsutredning ansåg i sitt betänkande (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförsvaret att – för att säkra befolkningens överlevnad efter ett krig – uthålligheten avseende livsmedel, beklädnadsvaror, bränsle för uppvärmning samt läkemedel och viss sjukvårdsmateriel jämte de stödfunktioner som behövs för verksamhet inom dessa områden t. ex. deras energibehov, bör sättas högre än inom övriga områden.

Utredaren anser i promemorian Skor i kristid att det är rimligt att försörjningsuthålligheten omfattar en längre tidsperiod i fråga om de mest oundgängliga förnödenheterna. Beklädnad bör betraktas som en sådan eftersom det här är fråga om varor som behövs för att befolkningen skall kunna överleva. Enligt utredarens mening kan detta beaktas i planeringen genom att till avspärrningsfallet läggs en efterkristid av lämplig omfattning. Han har stannat för att utgå från en kris som motsvarar det avspärrningsfall som använts i planeringen i övrigt men med tillägg för två års efterkristid. Även kortare avspärrningstider har studerats.

I sitt yttrande över promemorian anför ÖEF att det inte finns anledning att man i avspärrningsfallet enbart bör undersöka varianter som är kortare än 36 månader. I stället borde varianter sökas inom en spännvidd från 31 till 63 månader. Även Svenska skofabrikantföreningen och Sveriges industriförbund menar att det kan inträffa svårare kriser än vad som svarar mot vad som har antagits i betänkandet. Beklädnadsarbetarnas förbund ifrågasätter om det är realistiskt att räkna med så kort tid som två eller tre år för kris- resp. avspärrningssituationer och återuppbyggnad till normalläge. Överbefälhavaren (ÖB) delar utredarens uppfattning att tillförselbehoven på beklädnadsområdet bör beräknas med utgångspunkt från den typ av kris- och angreppsfall som används i det ekonomiska försvarets långsiktplanering. ÖB anser dock att använt avspärrningsfall bör kompletteras med en del av ett krigsfall.

I syfte att behålla handlingsfriheten inför kommande beslut har under senare år försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet, skoförsörjningen inbegripen, inriktats på en uthållighet av tre år. I den programplanering som nu har genomförts inom det ekonomiska försvaret har dock kriser av en längd av drygt ett år använts som underlag för planeringen. Åtgärder avseende försörjningen under efterkris- resp. efterkrigstider har inte tillåtit att påverka resursinsatsen. Ett särskilt studieuppdrag har givits ÖEF att utreda behoven under efterkris(krigs)tid. Utredaren föreslår nu att beklädnadsområdet skall prioriteras och förordar att detta skall ske genom att i planeringen beakta en efterkristid. Den sammantagna avspärrningstiden blir därmed tre år.

Även jag är beredd att ansluta mig till bedömningen att beklädnadsområdet, skoförsörjningen inbegripen, bör hänföras till en kategori av förnödenheter, för vilka det är särskilt viktigt att en viss minimistandard verkligen skall kunna säkerställas i ett krisläge. Det kan därför vara motiverat att i planeringen på detta område arbeta med en förutsättning om en längre uthållighet än på de flesta andra områden.

Inom handelsdepartementet pågår f. n. studier av försörjningsuthållighet och försörjningsstandard på beklädnadsområdet. ÖEF studerar f. n. behovet av resurser för efterkris- och efterkrigstid. Jag avser därför att vid ett senare tillfälle föreslå regeringen att lämna förslag till riksdagen om uthållighet på beklädnadsområdet i dess helhet. Beträffande skoområdet anser jag dock att statsmakterna redan nu har ett tillräckligt underlag för att ta ställning till

försörjningsuthålligheten för perioden 1977/78–1981/82. Jag anser att uthålligheten på detta område bör bestämmas med utgångspunkt från en avspärrningssituation på ca ett år följd av en efterkristid av ungefär den längd som har studerats i försöken med långsiktsplanering inom det ekonomiska försvaret.

11.2.3 Försörjningsstandard

Med försörjningsstandard avses den nivå på vilken försörjningen med förnödenheter kan upprätthållas i krislägen. Försörjningsstandard ges ett uttryck som är lämpligt för aktuellt varuområde.

Utredaren konstaterar att skor är en varaktig konsumtionsvara. Standard bör därför i princip uttryckas som innehav av skor och inte som nytillförsel av skor. Med detta synsätt ansluter sig han till FBU:s överväganden.

I likhet med FBU har utredaren ställt samman en s. k. krisgarderob vari ingår det minsta antal av specificerade skor som befolkningen behöver ha. Utredaren anser att i krisgarderoben bör ingå minst ett par grövre skor och ett par gummistövlar. Denna krisgarderob skiljer sig från FBU:s däri att kängor och pjäxor inte bildar en egen grupp. I övrigt är standardförutsättningarna i dessa avseenden desamma. Människorna skall således tillförsäkras innehav av minst ett par grövre skor och ett par gummistövlar. Behovet av fotbeklädnad för kall och fuktig väderlek kan därmed tillgodoses.

Beklädnadsarbetarnas förbund, TCO, Sveriges industriförbund och Svenska skofabrikantföreningen framhåller liksom ÖEF att kängor och pjäxor bör ingå i krisgarderoben. ÖEF anser dock att något särskilt s. k. kompletteringsbehov av sådana skor inte bör beräknas. Begreppet kompletteringsbehov infördes av FBU och avsåg det antal skor som vid inledningen av en kris måste tillföras befolkningen för att samtliga individer skall ha ett innehav som minst uppgår till den fastslagna miniminivån. ÖEF hänvisar till de ändrade förutsättningarna i fråga om utrymningsplanläggningen.

I likhet med FBU har utredaren förutsatt att skor skall tillföras i sådan omfattning att alla skall ha ett innehav av grövre skor och gummistövlar som är minst lika stort som krisgarderoben. När det sista paret skor håller på att slitas ut för en individ skall i princip ett par nya skor finnas tillgängligt. I sitt remissyttrande anser ÖEF att den av utredaren använda beräkningsmetoden innebär en sänkning av standarden jämfört med FBU. Med hänsyn till bl. a. ransoneringstekniska skäl avstyrker ÖEF denna standard.

Jag anser för egen del att en viss tillförsel av kängor och pjäxor till civilbefolkningen bör kunna tillgodoses utöver de behov av arbetsklädnad o. d. som utredaren har räknat med. Sådana förhållanden i en kristid som försämrade kommunikationer och minskade möjligheter att upprätthålla en tillfredsställande snöröjning måste enligt min mening beaktas i detta sammanhang. Jag kan emellertid inte dela vissa remissinstansers åsikt att befolkningen generellt skulle garanteras ett par kängor/pjäxor. Eftersom

drygt 40 % av befolkningen i åldern 15–70 år i dag inte har några sådana skodon i garderoben skulle detta innebära en jämfört med normala förhållanden betydande standardhöjning.

Utredaren har använt en viss metod för att beräkna tillförselbehov med utgångspunkt i det individuella innehavet av skor. ÖEF menar att den av utredaren använda beräkningsmetoden innebär en sänkning av standarden jämfört med FBU. Jag kan för egen del inte finna att utredarens metod principiellt avviker från den metod som FBU har använt.

11.2.4 Utrikeshandel

FBU förutsatte att avspärrningen under en treårsperiod i fråga om skor skulle vara total. I de miljöexempel som ligger till grund för av regeringen anbefallda perspektivstudier och programplanering ingår förutsättningar i fråga om import i de olika kris- och angreppsfallen. Dessa förutsättningar har använts i den nu genomförda programplaneringen inom det ekonomiska försvaret. Utredaren har i enlighet med miljöexemplen för avspärrningsfallet räknat med en vägd genomsnittlig import på 38 % av den normala skoimporten under en treårig avspärrningskris. Variationer har gjorts varvid beräkningar även utförts för 28 % resp. 48 % av normal import. Detta motsvarar en krisimport på 1,1–1,9 milj. par skor. Han har vidare förutsatt en viss export av skor under första delen av en treårig avspärrningssituation.

Svenska skofabrikantföreningen anser att den förutsatta krisimporten är oréalistisk. Beklädnadsarbetarförbundet, TCO och Sveriges industriförbund anför likartade synpunkter. I sitt remissyttrande anför ÖEF att importantagandet för efterkrisperioden är diskutabelt. Jag noterar dock att ÖEF i sina beräkningar har förutsatt en krisimport på ca 1,7 milj. par läderskor per år. Här kan enligt ÖEF delvis även ingå lättare skor.

Mer än 80 % av förbrukningen av skor, exkl. träskor, tillgodoses med import från andra länder. Detta handelsmönster svarar mot en internationell arbetsfördelning. Det ligger i både exporterande och importerande länders intresse att så långt möjligt vidmakthålla detta utbyte även under perioder då störningar i tillverkning och utrikeshandel kan förkomma. För en avspärrningssituation av lång varaktighet är det enligt min mening inte rimligt att förutsätta annat än att en viss import skall kunna upprätthållas på detta område. Jag vill emellertid framhålla – i likhet med flera remissinstanser – att varje beräkning av möjlig krisimport självfallet innehåller ett mått av osäkerhet. Den betydande minskningen av skotillförseln och den relativt omfattande importen i en kris, som utredaren har räknat med och som överensstämmer med beräkningsgrunderna för ekonomiskt försvar i övrigt, innebär att behovet av produktionskapacitet är relativt känsligt för förändringar i antaganden om krisimport.

11.2.5 Lageravveckling

I likhet med FBU förutsätter utredaren att en del av tillförselbehovet av skor kan tillgodoses genom avveckling av en del av de kommersiella lagren. FBU förutsatte att en lagerminskning för detaljhandeln, partihandeln och industrin med 50, 70 resp. 60 % var möjlig. Den genomsnittliga lagerminskningen förutsattes bli 54 %.

Utredaren anser att omfattningen av den lageravveckling som kan visa sig möjlig vid en kris är svårbedömbär. Ett visst samband torde för övrigt föreligga mellan svårighetsgraden hos en kris och möjlig lageravveckling. Utredaren har ansett att lageravveckling med 50 till 75 % täcker ett realistiskt intervall. Detta motsvarar 1,2–1,8 milj. par läderskor.

Av ÖEF:s remissyttrande framgår att verket för sin del räknar med en lageravveckling på ca 3,0 milj. par läderskor varav dock en del är lättare skor.

11.2.6 Ransoneringssystem

De beräkningar som utredaren gjort av behovet av tillförsel av skor utgår från att människor skall kunna få ett par nya grövre skor resp. stövlar när det sista paret håller på att slitas ut. Med hänsyn till att barn och ungdom snarare växer ur än sliter ut skor, har han räknat med att dessa åldersgrupper skall kunna få minst ett par grövre skor om året. Därvid framkommer tillförselbehovet om man har ett ransoneringssystem som kan styra tilldelningen exakt efter behovet. Enligt utredaren måste man emellertid förutsätta att brister i ett ransoneringssystem på beklädnadsområdet inte medger en exakt tilldelning. För att alla människor, oavsett om behov föreligger eller inte, skall kunna få minst ett par grövre läderskor under en treårsperiod räknas i promemorian Skor i kristid behovet av tillförsel upp med ca 1,2 milj. par för en treårsperiod. Som följd härav har behovet av produktionskapacitet uttryckt som produktion i ett skift per år räknats upp med drygt 0,2 milj. par per år.

I sitt remissyttrande anser ÖEF att de beräknade tillförselbehoven för civilbefolkningen är orrealistiskt låga även om hänsyn tas till den extra tilldelningen på ca 1,2 milj. par som skulle göra det möjligt för hela befolkningen att under en treårig kris få minst ett par skor. En så låg produktionskapacitet förutsätter enligt ÖEF selektiva ransoneringssystem enligt vilka tilldelning endast ges till bristgrupper. ÖEF menar att detta skulle kräva en omfattande byråkratisk apparat. I ett läge där landet inte befinner sig i krig bör en ransonering kunna genomföras efter mer generella normer. Svenska skofabrikantföreningen och Sveriges industriförbund har svårt att se hur behovsanpassade, selektiva ransoneringssystem skall kunna fungera i praktiken. Sveriges köpmannaförbund framför liknande synpunkter och framhåller att kravet på storleksanpassning kan bli svårt att tillgodose vid en låg tillförsel.

För egen del anser jag att ransoneringssystemen självfallet bör vara effektiva och så utformade att de med kort varsel kan tas i bruk. Brister i ransoneringssystemets effektivitet medför under fredsförhållanden högre kostnader för försörjningsberedskapen på skoområdet än som annars vore nödvändigt. För att minska kravet på effektivitet i ransoneringssystemen och därmed graden av selektivitet, har utredaren räknat upp behovet av produktionskapacitet. Enligt min mening är det önskvärt att i ransoneringssystem på detta område ha vissa selektiva inslag. Den enkät som utredaren har låtit utföra visar att en stor del av befolkningen torde klara sig relativt lång tid innan ett egentligt behov av tillskott uppstår. Det förhållandet att få människor behöver nya skor under den första tiden bör beaktas vid utformningen av ransoneringssystemen. Det skulle vidare kunna diskuteras om individ eller familj bör vara den enhet som tilldelas en viss ranson. Det är emellertid enligt min mening uppenbart att möjligheten att uppnå en långtgående selektivitet i ett ransoneringssystem är begränsade. För att bättre ta hänsyn till dessa ransoneringstekniska svårigheter anser jag att man måste räkna med ett något större tillägg till det totala tillförselbehovet än vad utredaren har gjort.

11.2.7 Olika sätt att upprätthålla en försörjningsberedskap i fråga om skor

Utredaren har utgått från att varje människa skall ha tillgång till ett visst minsta antal par skor. Denna standard får inte underskridas. Med utgångspunkt i hushållens bedömning av hur länge befintliga skor håller beräknas den tillförsel som behövs för att innehavet under avspärrningskrisen inte skall understiga minimistandarden. Denna beräkningsmetod har använts för personer i åldrarna 15–70 år. Yngre personer snarare växer ur än sliter ut skor. För denna grupp har därför en förenklad teknik använts. Av enkättekniska skäl har även för personer äldre än 70 år en förenklad beräkningsmetod använts. Särskilda beräkningar har gjorts i fråga om behovet av arbetsskor och skor för försvarsmakten. Behovet av tillförsel tillgodoses med lageravveckling och import varefter framkommer en restpost som skall täckas på ett eller annat sätt.

Utredaren har i promemorian *Skor* i kristid behandlat ett antal olika metoder med vilka en försörjningsberedskap på läderskoområdet kan upprätthållas som täcker denna restpost. De olika strategier som behandlas är följande: beredskapslagring, frivillig lagring hos hushållen, produktionskapacitet endast i malpåse, löpande produktion kombinerad med malpåselagd kapacitet samt enbart löpande produktion. Utredaren anser att valet mellan olika strategier bör ske med beaktande av de kostnader för försörjningsberedskapen en viss strategi medför, den försörjningssäkerhet i en kris som metoden ger och de externa effekter som kan föreligga. Av avgörande betydelse i valet är, enligt utredaren, den bedömning man gör av den svenska läderskoindustrins framtida marknadsförutsättningar. Utredaren anser att det

finns skäl att välja lösningar som ger handlingsfrihet att efter hand besluta sig för de metoder med vilka man avser upprätthålla en rimlig försörjningsberedskap på skoområdet.

Av de remissinstanser som har yttrat sig i saken avvisar samtliga beredskapslagring som en rimlig metod att nå en tillfredsställande försörjningsberedskap på skoområdet. De höga kostnaderna anförs som motiv för detta ställningstagande. Metoden med lagring i hushållen anses ge alltför ojämna eller osäkra resultat för att man skall våga använda den. Sveriges industriförbund menar dock att en uppmaning till hushållen att öka sitt skoinnehav kan vara värdefull från försörjningsberedskapssynpunkt. Fler-talet remissinstanser anser att det inte är realistiskt att bygga försörjningsberedskapen på skoområdet på en industrikapacitet som under normala förhållanden helt ligger i malpåse.

Remissinstanserna har en helt annan syn på möjligheten att kombinera en löpande produktion med en viss kapacitet som hålls i malpåse. Samtliga de instanser som har yttrat sig i frågan, nämligen ÖB, FMV, ÖEF, KK, SIND, Svenska skofabrikantföreningen, Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO anser att metoden är tänkbar. SIND finner sålunda att en kombination av löpande produktion och malpåseresurser borde vara den bästa strategin för att säkra tillförseln. KK framhåller att handelspolitiska hänsyn kan leda till att en kombination av åtgärder inte bör uteslutas. Den av utredaren framförda idén att ge vapenfria tjänstepliktiga utbildning och övning i skotillverkning anser ÖB vara lämplig. ÖEF, Skofabrikantföreningen, Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO avvisar däremot förslaget.

Fler-talet remissinstanser anser att ett vidmakthållande av löpande produktion är den bästa metoden att uppnå önskad försörjningsberedskap på skoområdet.

Beträffande olika metoder att vidmakthålla en rimlig försörjningsberedskap på skoområdet vill jag anföra följande.

I fråga om statlig beredskapslagring av skor har utredaren gjort överslagsvisa kostnadsberäkningar. Vidare har anmälts problem att omsätta ett lager av denna storlek. I likhet med remissinstanserna vill jag framhålla att jag anser att det f. n. varken är ekonomiskt rimligt eller praktiskt möjligt att bygga försörjningsberedskapen på central lagring.

Om hushållen kunde öka sitt innehav av skor skulle detta naturligtvis förbättra försörjningsberedskapen. I vilken utsträckning hushållen skulle efterkomma en uppmaning från staten att öka skoinnehavet är emellertid osäkert. Jag vill inte underlåta att framhålla att lagring i hushållen utöver normal garderobsreserv i vissa situationer kan vara ett komplement till andra metoder. I likhet med remissinstanserna anser jag emellertid att metoden ger alltför ojämna och osäkra resultat för att man i större utsträckning skall våga bygga den framtida skoförsörjningen i kristid på den.

I stället för att vidmakthålla en löpande produktion kan man enligt utredaren välja att hålla en kapacitet i malpåse som kan producera det antal

läderskor som behövs. För att tillverka skor behövs yrkeskunnig arbetskraft, lokaler, maskiner, läder och en del andra insatsvaror. Samtliga dessa produktionsfaktorer måste vara tillgängliga i ett krisläge för att försörjningsberedskapen skall kunna baseras på en aktivering av en malpåsekapacitet. Flertalet remissinstanser som har behandlat olika alternativ anser att detta är orealistiskt. Sveriges industriförbund har i huvudsak samma synsätt men anser att alternativet från handelspolitisk synpunkt är att föredra framför statligt stöd till löpande produktion och framhåller att det därför snarast bör utredas.

Jag anser att frågan om lokaler, maskiner och material för en malpåselagd industri bör vara möjlig att lösa. Tillverkning av skor har emellertid i inte oväsentlig omfattning inslag av hantverk. För många uppgifter inom skoindustrin krävs ett avsevärt yrkeskunnande. Det stora problemet blir alltså hur en skoindustri i malpåse skall kunna få yrkeskunnig personal när produktionen måste sättas i gång. Om man inte har en aktiv skoindustri anser jag att det blir svårt att utbilda personal för alla de yrkesspecialiteter som ingår i skotillverkning. Utan en aktiv skoindustri skulle på sikt dessutom uppkomma problem att rekrytera yrkeskunniga lärare. Jag anser därför inte att det är en praktisk framkomlig väg att bygga försörjningsberedskapen på skoområdet på en industri som helt ligger i malpåse.

I likhet med KK, ÖEF, Svenska skofabrikantföreningen, Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO anser jag däremot att en industri i malpåse kombinerad med en levande industri är en tänkbar möjlighet. Om skoföretag läggs ned bör staten helt eller delvis kunna överta maskinerna. Underhållet av dessa maskiner och viss utbildning av personal bör kunna ske genom den aktiva industrins försorg. Dessa tjänster skall då kunna köpas av staten och innebära en ekonomiskt motiverad bisyssla för dessa företag.

I likhet med remissinstanserna anser jag att ett vidmakthållande av löpande produktion självfallet är den bästa metoden att uppnå önskad försörjningsberedskap på skoområdet. Det kan emellertid bli nödvändigt att kombinera den löpande produktionen med en viss produktionskapacitet i malpåse. Med utgångspunkt från den fortsatta utvecklingen får på sikt bestämmas den mer preciserade avvägningen mellan löpande produktion och malpåsekapacitet.

Sveriges hantverks- och industriorganisation betonar i ett med Sveriges skomakarmästarförbund gemensamt yttrande värdet av att i ett krisläge ha tillgång till ett väl fungerande nät av reparationsverkstäder för skor. Frågan om utbildning av skomakare bör därför utredas jämsides med planläggningen av försörjningen med skor.

Enligt min mening är en god tillgång på reparationsverkstäder ett värdefullt komplement till en löpande produktion. Denna fråga bör därför ägnas stor uppmärksamhet i det fortsatta planeringsarbetet.

11.2.8 Behovet av fredstida produktionskapacitet

Som jag nyss anført bör försörjningsberedskapen upprätthållas genom att vi i fredstid bibehåller en aktiv skoindustri eventuellt kombinerad med en produktionskapacitet i malpåse. Utredaren har i sina beräkningar utgått från en fredsproduktion som sker i ett skift och som under ett första krisår förutsätts kunna övergå till två skift. Det på detta sätt av utredaren beräknade behovet av en löpande produktion i fred uppgår till 1,3–1,9 milj. par läderskor per år.

Försvarets materielverk, ÖEF, Beklädnadsarbetarnas förbund, TCO och Svenska skofabrikantföreningen ingår i det till ÖEF knutna beklädnadsrådet. De ansluter sig till beklädnadsrådets uppfattning att den svenska läderskoindustrins produktion av beredskapsskäl inte bör tillåtas underskrida 2,5 milj. par per år. Även ÖB och Sveriges industriförbund anser att en sådan produktionsnivå är lämplig. Enligt Sveriges köpmannaförbund behövs vid en total avspärning 3 milj. par som lägsta produktionskapacitet. Övriga remissinstanser uttalar sig inte i denna fråga.

Flera remissinstanser anser att den av utredaren angivna produktionen på 1,3–1,9 milj. par läderskor per år skulle medföra stor risk för att ett fungerande *underleverantörs- och servicesystem* inte skulle kunna upprätthållas. Enligt min mening är det inte uteslutet att en viss försämring härvidlag kan inträffa vid en minskad svensk produktion. En sådan utveckling skulle vara till nackdel för försörjningsberedskapen. Det bör emellertid enligt min mening i betydande utsträckning vara möjligt att i särskild ordning lösa de beredskapsmässiga problemen med insatsvaror och service. Jag förutsätter att ÖEF i den fortsatta planeringen ägnar denna fråga nödvändig uppmärksamhet.

I den av utredaren använda beräkningsmetoden ingår uttryckliga förutsättningar i fråga om innehav, slitage och behov av skor. Förenklingar måste göras i detta sammanhang. Vidare måste antaganden göras om möjlig lageravveckling, import och resultat av skiftgång i skoindustrin. Det är självklart att många av antagandena kan diskuteras. Knappast på någon punkt kan man använda förutsättningar mot vilka invändningar inte i något avseende kan riktas. Remissyttrandena belyser väl de problem som föreligger på detta område. De svårigheter som finns att på alla punkter finna oomtvistade förutsättningar minskar emellertid inte behovet av väl strukturerade beräkningsmetoder. Den metod utredaren använt svarar enligt min mening väl mot tankarna i det planeringssystem som numera används inom det ekonomiska försvaret. Genom de variationer som utredaren gjort av förutsättningar m. m. täcks ett brett fält av tänkbara kriser.

Jag kan således i princip ansluta mig till den uppläggning av analysen som utredaren har använt. Jag har i det föregående redovisat min inställning till vissa av de antaganden han har gjort. Jag finner inte anledning att härutöver ta ställning till enskildheter i de förutsättningar han har använt och de synpunkter som remissinstanserna fört fram. Med utgångspunkt i de resultat

som presenterats i promemorian Skor i kristid och de synpunkter som har framkommit vid remissbehandlingen anser jag att det nu finns en god grund för att ange de krav på skoproduktion i landet som försörjningsberedskapen kan anses ställa.

Enligt min mening bör försörjningsberedskapen kunna tillgodoses vid en årlig produktion om ca 2 milj. par. Detta är en produktionsnivå som bör säkerställas. Med hänsyn till de osäkerheter i beräkningsförutsättningarna och det värdefulla i att upprätthålla ett underleverantörs- och servicesystem av tillräcklig omfattning kan det vara lämpligt att ha en säkerhetsmarginal på detta för försörjningsberedskapen centrala område. Jag vill därför förorda att strävan bör vara att upprätthålla en produktion på 2,5 milj. par per år. Denna nivå överensstämmer med den av beklädnadsrådet förordade. För nivån talar även det förhållandet att skoindustrin är och kan förväntas fortsätta att vara spridd regionalt och att många skoföretag har mycket stor betydelse för de orter där de är belägna. Jag vill erinra om att den nuvarande produktionsnivån är ca 3 milj. par och att differensen mellan denna nivå och 2,5 milj. par framstår som ett nödvändigt buffertutrymme i samband med de omstrukturingsåtgärder jag förordar i det följande. Jag vill också framhålla att i vilken utsträckning en produktion av 2,5 milj. par läderskor skall kunna upprätthållas i stor utsträckning beror bl. a. på de statsfinansiella kostnader detta kan medföra.

De åtgärder till stöd för skoindustrin som jag föreslår i det följande bör leda till förbättrade förutsättningar att bedriva en lönsam läderskotillverkning inom landet. Om produktionen av läderskor trots detta fortsätter att minska kan det bli nödvändigt att komplettera den löpande produktionen med en produktionskapacitet i malpåse.

11.2.9 Övriga frågor

Även behovet av gummistövlar och träskor i en avspärningssituation har beräknats av utredaren. Det behov av gummistövlar som har beräknats täcks av den produktionskapacitet som Tretorn AB har utfäst sig att mot ersättning hålla under åren 1977 och 1978. Behovet av träskor täcks av den produktionskapacitet som kan bedömas finnas inom landet under överskådlig tid.

Utredaren har vid beräkningen av tillförselbehovet av skor till försvarsmakten beaktat det genom slitage uppkommande ersättningsbehovet i en situation med förstärkt försvarsberedskap. Däremot har i promemorian inte räknats med tillförsel för att fylla eventuella brister i försvarsmaktens utrustnings- och ersättningsbehov.

I sitt remissyttrande framhåller ÖEF att det med stor sannolikhet kommer att bli ett starkt önskemål från försvarsmaktens sida att en avspärningssituation förbättra utrustningstillgång och ersättningsreserv av skor som en

beredskap för ett allvarigare krisläge. ÖB och FMV anser att utredaren har underskattat behovet av tillförsel av pjäxor för försvarsmakten.

Jag har inhämtat att de av ÖB redovisade uppgifterna om behov av kängor/pjäxor enbart avser den tilldelning som behövs för att ersätta inneliggande beredskapsstyrkors och värnpliktsomgångars efter hand utslitna skor. Några behov för att täcka eventuella brister i utgångsläget vad avser utrustnings- och första ersättningsbehov har således inte medräknats. Försvarsmaktens förrådshållning i fråga om dessa skor kommer således i princip att vara densamma vid slutet som vid början av en kris om beredskapsstyrkornas och värnpliktsomgångarnas slitage av skor kontinuerligt har ersatts. Jag anser att de behov ÖB har redovisat i fråga om skor skall kunna tillgodoses. Utredaren har i sina beräkningar beaktat dessa behov. Beredskapen inför ett eventuellt krigsfall kommer därmed inte att försämrats under en avspärrningssituation.

11.3 Stöd till skoindustrin

11.3.1 Inledning

Särskilt stöd till skoindustrin har av försörjningsberedskapsmässiga skäl utgått sedan december 1972. Detta stöd har främst haft formen av avskrivningslån för investeringar i maskiner och byggnader. Syftet har varit att främja investeringar som kan bidra till en rationell skoindustri som har förutsättningar att på vissa områden kunna konkurrera med utländska företag. Som jag redan nämnt har intresset för detta stöd varit begränsat. En anledning härtill kan ha varit att skotillverkning är en arbetsintensiv produktionsform. Ränte- och amorteringsfria avskrivningslån till investeringar har lämnats för 7,8 milj. kr. under de fyra år stödformen funnits. Under denna tid uppgick investeringarna inom skobranschen till sammanlagt 56 milj. kr. Under närmast föregående fyraårsperiod uppgick investeringarna till endast 19 milj. kr.

Under intryck av en sjunkande inhemsk skoproduktion beslöt regeringen att fr. o. m. november 1975 införa en begränsning av importen i fråga om skor av läder och plast samt gummistövlar. Begränsningsnivåerna baserades på importen under åren 1972, 1973 och 1974. Till följd av att skokonsumtionen utvecklats svagt under år 1976 fick de valda begränsningsnivåerna till följd att skorestriktionerna inte synes ha lämnat avsett stöd till svensk skoindustri.

Fr. o. m. budgetåret 1973/74 främjas sko- och garveriindustriernas utveckling genom stöd till samarbetsprojekt och bidrag till kollektiva exportansträngningar. Exportstödet stärktes efter förslag i prop. 1975/76:57. Samtidigt förstärktes strukturåtgärderna för skoindustrin. Dessa är i huvudsak inriktade på konsultundersökningar. Vidare ingår strukturgarantier i form av borgen för lån vid fusioner, företagsförvärv och liknande strukturella omställningar.

Efter förslag i prop. 1975/76:206 godkände riksdagen (NU 1975/76:70, rskr 1975/76:415) bl. a. ett stöd som syftade till att under ett utrednings- och förhandlingsskede behålla oundgänglig produktion inom landet. Formen för detta stöd var statliga lån grundade på offertförfarande, s. k. villkorliga försörjningsberedskapslån. Stödformen har emellertid hittills bara utnyttjats av ett skoföretag.

Vid årsskiftet 1975–1976 inledde SIND och ÖEF ett gemensamt arbete med en utredning om alternativa sätt för den svenska skoindustrin att så lönsamt som möjligt upprätthålla en från försörjningsberedskapssynpunkt nödvändig skoproduktion. Med anledning härav uppdrog SIND inom ramen för strukturprogrammet för skoindustrin i mars 1976 åt ett konsultföretag att utreda den svenska läderskoindustrins situation och framtidsutsikter. Inom det till ÖEF knutna beklädnadsrådet inrättades en särskild skogrupp som hade till uppgift att hålla kontakt med och nära följa utredningsarbetet. I oktober 1976 överlämnade konsultföretaget en slutrapport vilken SIND med egna synpunkter överlämnade till regeringen. Beklädnadsrådet har granskat och bearbetat utredningsmaterialet och har redovisat sina synpunkter och förslag. Dessa har av ÖEF överlämnats till regeringen.

Som tidigare har nämnts anser beklädnadsrådet att den svenska läderskoindustrin bör omstruktureras kring ett antal s. k. hörnstensföretag. I princip skall varje hörnstensföretag och de till detta knutna företagen ha ett tillverkningsprogram som skiljer sig från övriga grupperingar. Härigenom erhålls enligt beklädnadsrådet en mer specialiserad och slagkraftig industri.

Kostnaderna för en omstrukturerad industri med en produktionsnivå av 2,5 milj. parper år beräknas till 113 milj. kr. under en femårsperiod. Härav utgörs 14 milj. kr. av direkt rörelseunderstöd, 77 milj. kr. av kapitalkostnader och 22 milj. kr. av investeringar i nya fabrikslokaler, maskiner m. m. Till dessa 113 milj. kr. kommer kostnader för att lösa ut nuvarande ägare. Vidare föreslås att ramen för de s. k. villkorliga försörjningsberedskapslånen höjs från 12 till 20 milj. kr. och att löptiden förlängs till dess omstruktureringen är genomförd. Lånen föreslås få formen av avskrivningslån.

Enligt beklädnadsrådet bör en särskild ledningsgrupp bildas som ges ansvar och tillräckliga befogenheter att svara för omstruktureringen. Erforderliga medel bör ställas till förfogande för gruppens verksamhet.

De företag som vid omstruktureringen lämnas utanför grupperingarna föreslås få möjlighet att erhålla statligt stöd om så bedöms erforderligt från försörjningsberedskapssynpunkt.

Beklädnadsrådet anser vidare att det är angeläget att importregleringen upphör vid en sådan tidpunkt att omstruktureringen inte försvåras.

Vidare framförs att staten skall vara beredd att ta på sig ett ägaransvar i den utsträckning som krävs för att den föreslagna omstruktureringen skall kunna genomföras.

SIND framhöll vid överlämnandet av McKinseyutredningen bl. a. att det från strikt industripolitisk synpunkt inte finns skäl att bevara en svensk läderskoindustri eftersom branschen även efter en omstrukturering inte torde kunna uppnå och bibehålla en internationell konkurrensförmåga. I stället aktualiseras försörjningsberedskaps-, sysselsättnings- men även regionalpolitiska aspekter. SIND föreslår att en styrgrupp bildas för att leda en eventuell omstrukturering. I gruppen bör bl. a. ingå representanter för de centrala myndigheter som handhar det nuvarande stödprogrammet för skoindustrin.

11.3.2 Upprätthållande av en tillräcklig löpande skoproduktion

Som tidigare nämnts bör enligt min mening en produktion på ca 2 milj. par läderskor per år säkerställas. En produktion på 2,5 milj. par är av de skäl som jag har nämnt emellertid önskvärd.

I den företagsekonomiska utredningen som låg till grund för beklädnadsrådets förslag ansågs på denna nivå produktionen böra ske i grupperingar kring s. k. hörnstensföretag. Dessa företag avsågs väljas ut med hänsyn till sina förhållandevis goda framtidsutsikter i olika avseenden. Olika lösningsalternativ diskuterades som skiljde sig åt beträffande graden av omställning. Ett alternativ innebar att företagen fortsätter att bedriva sin verksamhet som hittills. Ett annat innebar att åtgärder vidtas internt inom företagen för att höja effektiviteten. Ett tredje alternativ innebar att hela industrin omstruktureras och därmed förbundna rationaliseringsmöjligheter utnyttjas.

Beklädnadsrådet förordar det tredje alternativet innebärande en omstrukturering av hela industrin. I sina remissyttranden har även bl. a. Sveriges industriförbund, SIND, Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO förordat en sådan omstrukturering.

För att en produktion på den angivna nivån skall kunna upprätthållas anser jag att olika åtgärder bör vidtas. En sådan åtgärd är att staten medverkar till att skoindustrin får en lämpligare struktur. En annan är att staten ger fortsatt stöd till produktivitetshöjande investeringar. Staten bör vidare kunna förklara sig beredd att teckna avtal med företag om upprätthållande av en viss produktion och produktionskapacitet.

En omstrukturering av skoindustrin bör i sina huvuddrag kunna ske efter de riktlinjer som beklädnadsrådet har föreslagit. Branschen domineras i dag av små företag. En omstrukturering och sammanläggning till större enheter bör därför kunna ge vissa stordriftsfördelar i produktionen, bättre ekonomi i materialförbrukningen och lägre försäljningskostnader. Dessutom ger sammanslagningar ökade möjligheter att inom branschen nyrekrytera skickliga företagsledare.

Samtidigt vill jag dock framhålla att jag anser att det finns en överdriven tilltro till sammanslagningarnas positiva effekter och möjligheter. Tidigare erfarenheter från just skoindustrin visar att stora företag inte nödvändigtvis

har bättre förutsättningar att leva vidare än små. Detta sammanhänger med att det inom skoindustrin i större utsträckning än på många andra håll torde vara nödvändigt att företagsledningen kan utnyttja en nära kontakt med marknad, formgivning och produktionsförutsättningar. Detta förutsätter ofta mindre företag med flexibel ledning. En total sammanläggning av alla företag i en eller flera större grupper kan därför visa sig mindre ändamålsenlig och jag vill inte utesluta att försörjningsberedskapen också kan stödja sig på vissa företag som inte deltar i en sammanläggning. En omstrukturering får därför inte ske efter i förväg helt låsta modeller utan bör praktiskt växa fram på frivillighetens grund.

Jag vill i detta sammanhang också betona att omstruktureringen bör ske i samarbete med berörda företags fackliga organisationer.

Mot bakgrund av vad jag har anfört om värdet av decentraliserat beslutsfattande inom skoindustrin kan jag inte se att några väsentliga fördelar skulle stå att vinna med att staten gick in som företagare på detta område. Erfarenheterna talar i varje fall inte för att några marknadsmässiga vinster skulle göras därmed. Statens roll bör i stället vara att stimulera till en önskvärd omstrukturering och effektivitetshöjning hos skoindustrin.

De remissinstanser som har tagit upp frågan hur en omstrukturering bör gå till har föreslagit att något slag av grupp bör bildas för att leda och samordna omstruktureringen. Beklädnadsrådet har föreslagit att en ledningsgrupp bildas och att i denna skall ingå företrädare för staten samt arbetstagar- och branschorganisationer. Ledningsgruppen skulle ansvara för att omstrukturen genomförs enligt de direktiv och inom de ramar som statsmakterna kan komma att lämna. I gruppen bör ingå en person med huvudsaklig uppgift att svara för det praktiska genomförandet.

Svenska skofabrikantföreningen har föreslagit att en stiftelse bör bildas med uppgift att initiera och aktivt delta i arbetet för branschens effektivisering samt utarbeta förslag till hur det statliga stödet till skoindustrin skall utformas efter en omstrukturering. Stiftelsen skulle ha skofabrikantföreningen och arbetstagarorganisationerna som stiftare och förfoga över statliga medel.

SIND anser att staten bör ha ett dominerande inflytande inom omstruktureringsverksamheten. Denna verksamhet bör ledas av en styrelse sammansatt av företrädare för de myndigheter som handhar nuvarande stödprogram.

Jag kan i huvudsak ansluta mig till det förslag som beklädnadsrådet har fört fram. Det innebär att *en särskild delegation* bör bildas som skall ha till uppgift att leda och samordna omstruktureringen och effektiviseringen av skoindustrin. I delegationen bör bl. a. ingå företrädare för staten samt företrädare för arbetstagar- och branschorganisationer. I delegationen bör vidare ingå någon person som har det verkställande ansvaret för ledningen av omstrukturen. Delegationen bör självfallet samråda med ÖEF, SIND och AMS. Delegationen bör i enlighet med vad jag tidigare har sagt i huvudsak ha avslutat arbetet vid utgången av år 1978.

För att effektivt kunna medverka till en omstrukturering föreslår jag att delegationen skall kunna förhandla med skoföretag om de olika stöd som jag föreslår i det följande. ÖEF bör dock ha ansvaret för att teckna slutliga avtal om stöd med företagen.

Kostnader för delegationens verksamhet som jag beräknar till 1,0 milj. kr. för budgetåret 1977/78 bör bestridas från reservationsanslaget A 2. Kommittén m. m. under elfte huvudtiteln. Jag återkommer till detta i det följande vid min anmälan av anslagsfrågor.

En omstrukturering bör genomföras så snabbt som möjligt. Naturligtvis kan det finnas eller uppkomma problem som inte låter sig lösas omedelbart. Det är därför svårt att ange exakt hur lång tid en omstrukturering kan ta. Jag räknar dock med att den i huvudsak bör kunna vara genomförd före utgången av år 1978.

Omstruktureringsfasen

Under omstruktureringsfasen kan det visa sig att den önskade omstruktureringen endast kan ske genom vissa ändrade ägarförhållanden. En möjlighet är då att ett företags egen personal övertar företagets verksamhet. En annan är att andra företag eller företagare övertar denna verksamhet. Möjligheterna att överta skoföretag är dock begränsade på grund av att branschen präglas av bristande kapitalresurser. Det finns vidare en viss allmän tvekan till utökade engagemang i branschen.

För att göra det möjligt för lämpliga företag, företagare eller anställda att förvärva skoföretag eller delar av företag, t. ex. en viss produktlinje, föreslår jag att ett särskilt *skostrukturlån* skall kunna utgå. Lånet bör kunna utgå med högst 75 % av köpeskillingen. En egen kapitalinsats på minst 25 % skall således behövas. För att vara berättigat till lån skall förvärvaren – utöver att möta de krav som måste ställas på förvärvets strukturfrämjande effekt och köpeskillingens rimlighet – också åta sig att garantera viss produktion och produktionskapacitet för en viss tidsperiod. Skostrukturlån bör vara ränte- och amorteringsfria och skrivas av årligen under avtalsperioden under förutsättning av att företaget uppfyller sina åtaganden.

Avkastnings- och substansvärdet hos företag inom den svenska läderskoindustrin torde vara begränsat. Det sammanlagda kapitalbehovet för att i samband med en omstrukturering av skoindustrin förvärva vissa företag bör inte vara särskilt stort. Jag vill betona att det inte är frågan om att allmänt lösa ut de nuvarande ägarna. En noggrann värdering och analys av omständigheterna kommer givetvis att göras när det blir aktuellt att lämna skostrukturlån. Medelsbehovet för nämnda lån för budgetåret 1977/78 beräknar jag överslagsvis till 10 milj. kr. Beloppet bör tas upp på fonden för låneunderstöd under ett nytt anslag benämnt Skostrukturlån. Jag återkommer till detta i det följande vid min anmälan av anslagsfrågor.

Det bör ankomma på delegationen att vid behov förhandla om skostrukturlån. ÖEF bör ha ansvaret för att på förslag av delegationen teckna slutligt avtal.

Som jag tidigare har framhållit fäster jag särskilt avseende vid att en omstrukturering kan genomföras på frivillig basis. De företag som inte anser att fördelar kan vinnas med att de ingår i en större företagsbildning bör inte i konkurrenshänseende lida skada av detta. Jag vill därför redan i detta sammanhang framhålla att dessa företag även sedan ett antal nya företag bildats genom sammanläggningar, inte bör uteslutas från de stödformer som i framtiden kan föreligga för svensk skoindustri. Sådana företag kan emellertid inte räkna med större stöd än om de hade gått in i samarbete med andra företag.

Svenska skofabrikantföreningen har föreslagit att staten skall lämna värdesäkringsgaranti för ägarnas egna kapital i skoföretagen i syfte att förmå dessa att kvarstå med sitt kapital. Jag kan inte finna annat än att företagande allmänt sett bör vara förenat med visst risktagande. Jag vill dessutom framhålla att mina förslag om bibehållande av en skoproduktion av viss omfattning inom landet på sikt bör medföra att rikstagandet vid skotillverkning inte kommer att vara större än inom andra sektorer av svensk industri. Jag är därför inte beredd att godta detta förslag.

Stödåtgärder för att upprätthålla försörjningsberedskapsviktig produktion under omstruktureringsfasen

Innan strukturomvandlande insatser hinner genomföras kommer som jag redan har antytt, viss tid att gå. Det kan inte uteslutas att skoföretag under denna tid råkar i svårigheter som kan leda till en avveckling. För att undvika detta kan under förestående förhandlings- och struktureringsskede visst stöd behöva utgå till skoindustrin. Svenska skofabrikantföreningen har förordat att ett sådant stöd utgår i form av ett driftbidrag per producerad sko. I sina remissyttranden över förslaget har kommerskollegium, ÖEF, KF, Sveriges industriförbund, Beklädnadsarbetarnas förbund och TCO avvisat en sådan lösning. I stället förordas selektiva insatser. SIND framhåller att det föreslagna generella stödet kan fördröja en nödvändig omstrukturering och gynna företag som anlitar underleverantörer.

I likhet med det stora flertalet av remissinstanserna kan jag inte biträda förslaget med ett generellt produktionsbidrag. Jag vill i stället erinra om redan nu befintliga s. k. *försörjningsberedskapslån*. Denna låneform inrättades genom beslut av riksdagen våren 1976. Avsikten var att främst skoföretag med ekonomiska svårigheter skulle kunna få erhålla lån för att överbygga den tidsperiod under vilken skoindustrins framtida struktur och omfattning var föremål för utredning. Jag anser att de hittillsvarande erfarenheterna av s. k. villkorliga försörjningsberedskapslån talar för vissa tekniska ändringar i låneformen. Ett av skälen till att dessa lån inte har utnyttjats i större omfattning är att de endast i vissa fall kan skrivas av. Ett annat viktigt skäl är

att företag som erhåller ett sådant lån måste föra upp detta som skuld i balansräkningen. Detta leder till en försämrad soliditet för företaget. Jag föreslår därför att försörjningsberedskapslån för här avsett ändamål nu skall kunna beviljas och utformas på följande sätt.

Försörjningsberedskapslån skall kunna lämnas företag som bedöms ha en roll att spela för försörjningsberedskapen i den framtida skoindustrin. Lånets storlek bör fastställas på grundval av en av företaget lämnad offert avseende kostnaderna för att under en avtalad period, dock längst t. o. m. den 31 december 1978, upprätthålla en viss överenskommen produktion och produktionskapacitet. Lånet bör vara räntefritt. Jag anser i likhet med beklädnadsrådet och flertalet remissinstanser att försörjningsberedskapslån bör kunna skrivas av om låntagande företag uppfyller åtaganden om viss produktion och produktionskapacitet. Lånet bör utbetalas för högst ett år i taget och så att låntiden kan anpassas till företagens bokslutsperioder. Om företaget har uppfyllt sitt åtagande enligt avtal sker avskrivning i samband med bokslut. Storleken av det lån som kan utgå till företag får bestämmas från försörjningsberedskapsmässiga och företagsekonomiska utgångspunkter. Dessutom måste hänsyn givetvis tas till andra samhälleliga stödåtgärder som företag generellt sett kan komma i åtnjutande av.

Som jag redan har nämnt förordar jag att försörjningsberedskapslån skall kunna utgå till företag som bedöms ha en roll att spela i den framtida skoindustrin. Detta skall dock inte behöva innebära att företag måste delta i en kommande sammanläggning för att erhålla lån. Krav måste dock uppställas på att delegationen bedömer att företaget har förutsättningar att på längre sikt kunna självständigt bedriva en lönsam produktion. Staten bör ges full insyn i de företagsekonomiska förhållanden inom företag till vilka försörjningsberedskapslån utgått. Normalt bör ett avtal föregås av en undersökning av företaget i dessa hänseenden.

Det bör ankomma på delegationen att vid behov förhandla med företag om försörjningsberedskapslån. ÖEF bör ha ansvaret för att på förslag av delegationen teckna slutligt avtal med respektive företag. För försörjningsberedskapslån beräknar jag för budgetåret 1977/78 10 milj. kr. Beloppet bör tas upp på fonden för låneunderstöd under investeringsanslaget Försörjningsberedskapslån. Jag återkommer till detta i det följande vid min anmälan av anslagsfrågor. Den form av försörjningsberedskapslån som har lämnats under innevarande budgetår till företag inom skoindustrin bör inte längre komma till användning.

Fortsättningsfas

Enligt min mening bör de åtgärder som här föreslås för att främja en omstrukturering medföra att nya företagsgrupperingar kan börja bildas redan efter en relativt kort tid.

Som jag redan har framhållit bedömer jag att ledningsgruppens arbete med omstrukturering av skoindustrin i huvudsak bör vara avslutad vid utgången av år 1978.

Även om en omstrukturerad skoindustri bör få en förbättrad lönsamhet kan man inte utesluta att även nybildade företagsgrupper inte kommer att helt kunna uppnå full kostnadstäckning. I sådana fall kan ett utnyttjande av det s. k. *offertförfarandet* aktualiseras. Detta innebär att företagsgruppen lämnar offert till staten avseende merkostnaden för att i beredskapssyfte upprätthålla viss löpande produktion och produktionskapacitet för en viss tidsperiod och att staten efter analys och förhandlingar träffar avtal med företaget om att köpa denna beredskapstjänst av företaget.

Offertförfarandet bör vidare kunna användas då företag åtar sig att underhålla sådan maskinutrustning som lagts i malpåse eller svara för utbildning av personal som i ett krisläge avses handha den malpåselagda utrustningen. De företag som utför dessa tjänster för statens räkning får på så sätt en biinkomst som kan vara betydelsefull för företagets ekonomi.

Delegationen bör vid behov få förhandla om de nu nämnda på offerter grundade avtalen med företagen. ÖEF bör ha ansvaret för att efter förslag av ledningsgruppen teckna slutligt avtal med respektive företag. För budgetåret 1977/78 beräknar jag 5 milj. kr. på det under fonden för låneunderstöd upptagna investeringsanslaget Försörjningsberedskapslån. Jag återkommer till detta i det följande vid min anmälan av anslagsfrågor. Om det redan under budgetåret 1977/78 visar sig att särskilda medel behövs för att staten skall kunna inköpa sådan maskinkapacitet som skall läggas i malpåse återkommer jag i särskild ordning till denna fråga.

I olika sammanhang har förslag lagts fram om statligt stöd till behovet av rörelsekapital inom skoindustrin. Motivet har i regel varit att säsongfluktuationerna leder till att ett stort kapital periodvis behöver bindas i lager av färdiga varor. Den omstrukturering och sammanläggning av företag som nu förslås genomföras kan leda till att med tiden ett ökat behov av rörelsekapital uppkommer. Jag vill emellertid framhålla att syftet med en omstrukturering är att skoindustrin på sikt skall kunna uppnå en rimlig lönsamhet. Om statsmakterna beslutar sig för att uttala att en viss löpande produktion skall upprätthållas torde företagarrisken komma att minska. I avvaktan på erfarenheter av omstruktureringens effekter är jag inte beredd att lämna något särskilt förslag i denna del. Finansieringen av det ökade behovet av rörelsekapital bör enligt min mening tillgodoses genom normala kommersiella lån.

Investeringsstöd

Investeringsaktiviteten har under lång tid varit låg inom skoindustrin. Både ifråga om maskiner och byggnader finns i dag ett stor utrymme för produktivitetssökande investeringar. I en skrivelse till chefen för handelsde-

partementet i januari 1977 framhåller Föreningen Skoforskningsinstitutet bl. a. att skoföretagen även i fortsättningen bör få samma eller ökade möjligheter till lån för förnyelse av utrustning och maskiner. Jag anser för egen del att det finns anledning att dels i många fall söka kombinera en omstrukturerings med investeringar, dels att främja investeringar hos företag som inte önskar ingå i de nya grupperingarna.

Regeringen har i prop. 1976/77:100 föreslagit riksdagen att till lån till teko-, sko- och garveriindustrier anvisa ett investeringsanslag av 5 milj. kr.

Mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört beräknar jag ytterligare 10 milj. kr. i investeringsmedel för budgetåret 1977/78. Jag förordar att ramen för avskrivningslån utökas med 10 milj. kr. till sammanlagt 170 milj. kr. Ramen för statlig kredigaranti bör utvidgas till 50 % av rambeloppet, dvs. med 5 milj. kr. till sammanlagt 85 milj. kr.

Det bör ankomma på den i det föregående föreslagna delegationen att under omställningstiden vid behov förhandla med skoföretag om ränte- och amorteringsfria avskrivningslån. ÖEF bör på förslag av delegationen teckna slutligt avtal med respektive företag. Jag återkommer till detta vid min anmälan av anslagsfrågor.

Investeringsstöd i form av ränte- och amorteringsfria avskrivningslån har hittills inte lämnats företag som tillverkar träskor. Träskor kan på sikt bli av stor betydelse för försörjningsberedskapen på skoområdet. Jag anser inte att hinder i och för sig bör föreligga för att investeringsstöd utges till företag med tillverkning av träskor. Jag vill dock avvakta utvecklingen under omstruktureringsperioden innan jag tar ställning till denna fråga.

Övrigt

Riksdagen beslöt hösten 1975 med anledning av regeringens förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. (Prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107) om förstärkta strukturinsatser för skoindustrin inom en ram av 1 milj. kr. per år t. o. m. budgetåret 1977/78. Vidare beslöts förstärkta exportfrämjande åtgärder för sko- och garveriindustrierna inom en ram av likaså 1 milj. kr. per budgetår t. o. m. budgetåret 1977/78.

SIND föreslår att de av riksdagen beslutade medlen för exportfrämjande åtgärder på 1 milj. kr. för budgetåret 1977/78 till viss del får användas för strukturåtgärder efter samråd med Sveriges exportråd.

I 1977 års budgetproposition beräknar chefen för industridepartementet (prop. 1976/77:100, bil. 17) i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna 2 milj. kr. för särskilda strukturåtgärder för skoindustrin och för exportfrämjande åtgärder i fråga om sko- och garveriindustrierna under budgetåret 1977/78. Chefen för industridepartementet anför i fråga om användningen av dessa medel att det bör ankomma på regeringen att fastställa den närmare fördelningen av dessa medel.

Jag avser att i samråd med chefen för industridepartementet senare lämna förslag till regeringen om användningen av medlen.

11.4 Upphävande av importrestriktioner för skor

Gentemot statshandelsländer har sedan länge importen av skodon begränsats. Den 5 november 1975 infördes därutöver globalkontingenter för all övrig import av skor och gummistövlar.

Genomförs de förslag till stödåtgärder jag tidigare har redogjort för bör emellertid ej längre föreligga ett behov av detta mera allmänna importskydd av den svenska skoindustrin.

Under förutsättning av att riksdagen godkänner de föreslagna åtgärderna kommer jag därför att föreslå regeringen att med verkan från den 1 juli innevarande år vidta åtgärder i syfte att liberalisera denna import genom att avskaffa globalkontingenten för skor. I fråga om gummistövlar kommer jag att föreslå att globalkontingenten i sin nuvarande omfattning avskaffas vid årets slut.

11.5 Detaljhandelns prissättningsmetod

Beklädnadsarbetarnas förbund har i skrivelse till regeringen den 2 februari 1977 tagit upp frågan om detaljhandelns prissättningsmetod. Frågan berördes också i proposition 1975/76:206 med förslag till åtgärder för beklädnadsindustrin, där föredraganden bl. a. konstaterade att en omläggning från procentuella pålägg till en prissättning med kronors- och örespålägg skulle för den svenska beklädnadsindustrin innebära att de svenska produkterna får ett gynnsammare utgångsläge i konkurrensen med den prisbilliga importen.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) undersöker två gånger per år detaljhandelns prissättning på beklädnadsvaror. Av dessa undersökningar framgår bl. a. att de procentuella påläggen på de dyrare svenska varorna i genomsnitt är något lägre men de faktiska påläggen i kronor och ören räknat högre än på andra produkter. Redan i inköpsledet befintliga prisskillnader mellan inhemska och importerade varor förstärks således i konsumentpriserna genom detaljhandelns prissättningsprinciper.

I inköp dyrare produkter drar uppenbarligen högre försäljningskostnader, t. ex. genom större räntebelastning och lägre omsättningshastighet på lagret. Att tillämpa i kronor och ören räknat identiska pålägg på svenska och utländska produkter vore därför en orealistisk princip. I vad mån prissättningsmetoderna, trots att man håller lägre procentuella pålägg på svenska varor, innebär att konsumentpriserna på dessa varor är högre än vad som är kostnadsmässigt motiverat bör däremot analyseras. Det är angeläget att SPK granskar dessa förhållanden och därmed ger underlag för bedömningar av hur prissättningen fungerar och av i vilken mån ytterligare sänkningar av procentpåläggen på svenska produkter är motiverade.

Enligt min mening skulle en mer differentierad prissättning inom detaljhandeln kunna utgöra ett värdefullt stöd för den svenska beklädnadsindustrin. Jag vill också framhålla att långt drivna schabloner i form av stela procentpåslag kan innebära att handeln ej utnyttjar affärsmässiga möjligheter. Samtidigt måste man vara medveten om att det finns en gräns för hur långt man kan omfördela pålägg mellan utländska och svenska produkter utan att detta får vissa negativa verkningar för såväl näringsidkare som konsumenter. En risk är att mer serviceinriktade närhetsbutiker med kvalitetsassortiment får försämrade lönsamhet, vilket skulle försvåra försäljningen av svenska kvalitetsvaror. Ökade pålägg på de som regel billigare utländska varorna medför också vissa uppenbara nackdelar för låginkomsttagare.

Min förhoppning är att man genom frivilliga åtaganden från branschens sida skall kunna komma fram till en rimlig lösning i denna fråga. Möjligheterna att genom prisreglering av traditionellt slag ingripa mot prissättningen på beklädnadsområdet är mycket begränsade på grund av det snabbt skiftande varusortimentet. Jag vill dock erinra om att den s. k. prisutredningen, som i första hand har till uppgift att utvärdera den under senare år förda prispolitiken, har möjlighet att komma med förslag till eventuella förbättringar av det nuvarande systemet för prisövervakning och prisreglering.

12. Hemställen

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen *dels* ger riksdagen tillkänna vad jag har anfört om försörjningsberedskapen m. m. på skoområdet.

dels föreslår riksdagen att godkänna de åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet som jag har förordat.

13. Anslagsfrågor för budgetåret 1977/78

DRIFTBUDGETEN

ELFTE HUVUDTITELN

A. Handelsdepartementet

A.2 Kommittéer m. m. Jag har i det föregående föreslagit vissa åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet.

För kostnader i samband med den föreslagna delegationen som skall ha

till uppgift att leda och samordna omstruktureringen och effektiviseringen av skoindustrin beräknar jag för budgetåret 1977/78 1,0 milj. kr. Jag förordar att förevarande anslag får belastas med dessa kostnader.

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till reservationsanslaget *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1977/78 utöver tidigare anvisat belopp anvisa 1 000 000 kr.

F. Ekonomiskt försvar

F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar Under denna rubrik har regeringen i prop. 1976/77:100 (bil. 14, s. 64) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1977/78 beräkna ett förslagsanslag av 131 256 000 kr. I samma prop. och bilaga (s. 65) har regeringen föreslagit riksdagen att till *Lån till teko-, sko- och garveriindustrier* anvisa ett investeringsanslag av 5 milj. kr.

Jag kommer inom kort att lämna förslag om det ekonomiska försvarets inriktning för perioden 1977/78–1981/82. Medel kommer därvid att för budgetåret 1977/78 beräknas bl. a. för programmet *Beklädnad m. m.* Jag vill emellertid redan nu förorda att medel anvisas för åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet och anholder att få ta upp denna fråga.

Under investeringsanslaget V:7 *Lån till teko-, sko- och garveriindustrier* kommer jag, som jag har anfört i det föregående, att föreslå att ett investeringsanslag av ytterligare 10 milj. kr. anvisas för budgetåret 1977/78. I anslutning till detta föreslår jag att ramen för avtal om statlig kreditgaranti för lån till teko-, sko- och garveriindustrier ökas till 85 milj. kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att medge att avtal om statlig kreditgaranti för lån till teko-, sko- och garveriindustrier får ingås inom en ram av sammanlagt 85 000 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

V FONDEN FÖR LÅNEUNDERSTÖD

V:7 Lån till teko-, sko- och garveriindustrier Regeringen har i prop. 1976/77:100 (bil. 14, s. 65) föreslagit riksdagen att under denna rubrik för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 5 milj. kr. Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående behöver ytterligare 10 milj. kr. tillföras anslaget. Med anledning härav hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Lån till teko-, sko- och garveriindustrier* för budgetåret 1977/78 utöver i prop. 1976/77:100 bil. 14 föreslaget inves-

teringsanslag anvisa ytterligare 10 000 000 kr.

2. medge att avtal om avskrivningslån till teko-, sko- och garveriindustrier får ingås inom en sammanlagd ram av 170 000 000 kr.

V:9 Försörjningsberedskapslån

1976/77	Anslag	14 000 000 ¹
1977/78	Förslag	11 000 000

Anslagsberäkning (i 1 000-tal kr.)

Medelstillgång			Beräknad medelsförbrukning	
Anslag	1976/77	14 000 ¹	1976/77	8 000
Förslag	1977/78	11 000	1977/78	17 000
			Beräknad behållning 1978-06-30	0
Summa		25 000		25 000

¹Varav 2 milj. kr. har anvisats på tilläggsbudget I

Riksdagen bemyndigade i december 1976 regeringen att träffa avtal med Tretorn AB om säkerställande av för försörjningsberedskapen viktig produktion och produktionskapacitet i fråga om gummistövlar. För budgetåret 1976/77 beviljades för detta ändamål ett försörjningsberedskapslån av 2 milj. kr. För budgetåret 1977/78 beräknar jag 4 milj. kr.

Med hänvisning härtill och till vad jag har föreslagit i det föregående angående försörjningsberedskapslån m. m. för skoindustrin hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försörjningsberedskapslån* för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 11 000 000 kr.

V:10 Skostrukturlån

Nytt anslag (förslag) 10 000 000

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående angående skostrukturlån hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skostrukturlån* för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

14. Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag protokoll vid regeringssammanträde den 24 februari 1977	2
1. Inledning	2
2. Utvecklingen på skoområdet	3
3. Nuvarande mål för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet	5
4. Stöd till skoindustrin	5
4.1 Åtgärder vidtagna inom landet	5
4.2 Åtgärder vid gränsen	7
4.3 Åtgärder vidtagna i andra läner	7
4.3.1 Interna stödåtgärder som riktar sig direkt till skoin-	
dustrin	7
4.3.2 Åtgärder vid gränsen	8
5. Det ekonomiska försvarets långsiktsplanering	9
6. Promemorian (Ds H 1976:7) Skor i kristid	10
6.1 Promemorians innehåll i stort	11
6.2 Remissyttranden	15
6.2.1 Försörjningsuthållighet	15
6.2.2 Import i en kristid	16
6.2.3 Försörjningsstandard	16
6.2.4 Minskning av de kommersiella lagren	18
6.2.5 Behov av produktionskapacitet	19
6.2.6 Olika handlingsvägar	20
6.2.7 Tillverkning av gummistövlar och träskor	23
7. 1974 års försvarsutredning	23
8. Statens industriverks och beklädnadsrådets förslag med anledning	
av McKinseyutredningens rapport	25
8.1 Inledning	25
8.2 McKinseyutredningens innehåll i stort	25
8.3 SIND:s förslag med anledning av McKinseyutredningen	26
8.4 Beklädnadsrådets vid ÖEF förslag med anledning av McKin-	
seyutredningen	27
9. Svenska skofabrikantföreningens framställningar	28
9.1 Skrivelse i maj 1976	28
9.2 Skrivelser i december 1976	28
9.3 Remissyttranden	29
9.3.1 Generellt produktionsstöd	29
9.3.2 Stiftelse för skoindustrins utveckling	30
9.3.3 Inriktning av stöd till företagen i en omstrukturerad	
skoindustri	30
10. Övriga frågor	31
11. Föredraganden	31

11.1 Inledning	31
11.2 Mål för försörjningsberedskapen på skoområdet	33
11.2.1 Inledning	33
11.2.2 Försörjningsuthållighet	34
11.2.3 Försörjningsstandard	36
11.2.4 Utrikeshandel	37
11.2.5 Lageravveckling	38
11.2.6 Ransoneringssystem	38
11.2.7 Olika sätt att upprätthålla en försörjningsberedskap i fråga om skor	39
11.2.8 Behovet av fredtida produktionskapacitet	42
11.2.9 Övriga frågor	43
11.3 Stöd till skoidustrin	44
11.3.1 Inledning	44
11.3.2 Upprätthållande av en tillräcklig lönande skoproduk- tion	46
11.4 Upphävande av importrestriktionen för skor	53
11.5 Detaljhandelns prissättningsmetod	53
12. Hemställan	54
13. Anslagsfrågor för budgetåret 1977/78	54
14. Beslut	57

